

PRVA POMOĆ KULTURNOJ BAŠTINI U VREME KRIZE

PRVA POMOĆ KULTURNOJ BAŠTINI U KRIZNIM VREMENIMA

2. Set alata

*Za koordinisani spremnost za vanredne situacije i
odgovor na osiguravanje materijalnog i nematerijalnog
nasleđa*

Aparna Tandon

Objavio Međunarodni centar za proučavanje očuvanja i resturacije kulturnih dobara ICCROM, Via di San Mikele (Via di San Michele) 13, 00153 Rim, Italija;

i Fond Princ Klaus za kulturu i razvoj Herengraht (Herengracht) 603, 1017CE Amsterdam, Holandija;

i Kosovska fondacija za kulturnu baštinu bez granica (CHwB Kosovo*), Ul. "Nezir Gaši", br.38, Priština, Kosovo*; i Fondacija Kulturno naslijeđe bez granica Bosna i Hercegovina (CHwB BiH), Ul. Kralja Tvraka br. 7, Sarajevo, BiH;

u okviru ICCROM-a, Fond Princ Klaus i Smitsonian Instituta za razvoj kapaciteta za hitnu spremnost i odgovor za kulturno nasleđe.

© ICCROM, Prince Claus Fund, Cultural Heritage Without Borders, 2023

ISBN 978-92-9077-332-0

CHwB Kosovo* ISBN 9789951895781

ZAJEDNIČKI DOPRINOS

Glavni autor i urednik Aparna Tandon, ICCROM

SPECIFIČNI DOPRINOSI SADRŽAU

Procena štete i rizika na licu mesta posle katastrofe	Rohit Džigjasu, Judženi Krete, Elke Selter
Osiguranje i stabilizacija	Judženi Krete, Xavier Romao, Esperalda Poporio, Elke Selter
Primeri slučaja	Maria Cecilia Rodríguez Moreno, Judženi Krete, Ihor Pošivalio, Kjav Mio Ko, Elke Selter, Valentina Spano, Lajla Salih
Naučni pregled	Džesika Dojl, Džonatan Iton, Sonja Đovinaci
Istraživanje	Džesika Dojl, Valentina Spano
Dizajn informacija	Kristofer Malapitan

KOORDINACIJA

ICCROM Ketrin Antomarki, Aparna Tandon, Dženifer Kopitorn, Izabel D Brizi & Izabel Verger

Fond Princ Klaus Debora Stok

KOORDINIRANJE IZDANJA NA SRPSKOM JEZIKU

Erinë Mulolli Zajmi
CHwB Kosovo*

Prevod Maida Halilovic, Adisa Džino Šuta, Farah Račić

Transkripcija na srpski Leonora Azemi

Tehničko uredništvo Azra Bećević Šarenkapa, Robert Stergar

Štampanje i prevod ove publikacije omogućeno je zahvaljujući velikodušnosti Princ Klaus Fonda i CER.

Ova publikacija je dostupna u otvorenom pristupu pod licencom Attribution NonCommercial-ShareAlike 4.0 International (CC BY-NC-SA 4.0) (<https://creativecommons.org/licenses/by-nc-sa/4.0/>). Korištenjem sadržaja ove publikacije korisnici prihvataju da budu vezani za uslove korištenja bilo kojeg budućeg ICCROM repozitorijuma otvorenog pristupa.

Oznake koje se koriste i prezentacija materijala u ovoj publikaciji ne podrazumevaju izražavanje bilo kakvog mišljenja od strane ICCROM-a i Princ Klaus Fonda za kulturu i razvoj u vezi sa pravnim statusom bilo koje države, teritorije, grada, područja ili njihovih vlasti, niti razgraničenja ili granica.

Ideje i mišljenja izražena u ovoj publikaciji su autorska; nisu nužno ICCROM-a i Princ Klaus Fonda za kulturu i razvoj stoga i ne obavezuju pomenute organizacije.

*Referenca na Kosovo ne prejudicira stavove o statusu i u skladu je sa Rezolucijom SBUN 1244 i Mišljenjem Međunarodnog suda pravde o Deklaraciji o nezavisnosti Kosova.

SADRŽAJ

Korišćenje kompleta alata	5
 Procena štete i rizika nakon događaja, na licu mesta	
• Kontrolne liste	8
• Priprema plana lokacije i osnovne mape	11
• Karakteristike korisnog obrasca za ocenjivanje	14
• Šabloni za procenu štete i rizika nakon događaja	15
• Saveti za prikupljanje podataka o šteti	26
• Tipična struktorna i nekonstruktivna oštećenja	28
 Bezbednost i stabilizacija	
• Određivanje koordinatne mreže za preslikavanje mesta događaja	39
• Kreiranje kodova lokacija	41
• Dodeljivanje jedinstvenih identifikacionih brojeva	42
• Dokumentovanje evakuacije	44
• Dokumentovanje operacije spašavanja	46
• Saveti za tretiranje objekata	48
• Saveti za pakovanje	49
• Uobičajeni organski i neorganski materijali	53
• Odabir i određivanje prioriteta	55
• Stabilizacija pokretnog kulturnog nasleđa	57
• Materijali i oprema za evakuaciju i spasavanje	67
• Privremeno pokrivanje	73
• Osnovno podupiranje	79
• Saveti za sušenje vlažnih konstrukcija	92
• Materijali i oprema za hitnu stabilizaciju konstrukcije i zgrada	93
References	97

Navigacija pomoću alata

U nastavku pronađite nekoliko saveta koji će vam pomoći da bolje koristite ovaj priručnik.

KARTICE KNJIGE

U gornjem desnom (delu) ugлу svake stranice pronaći ćete interaktivne kartice koje vam pomažu da pređete na željeni odeljak Seta alata.

POVEZNICE

PLAVO i podebljano: Veze do određenih odeljaka u dokumentu.

SAVETI: Saveti zasnovani na iskustvu.

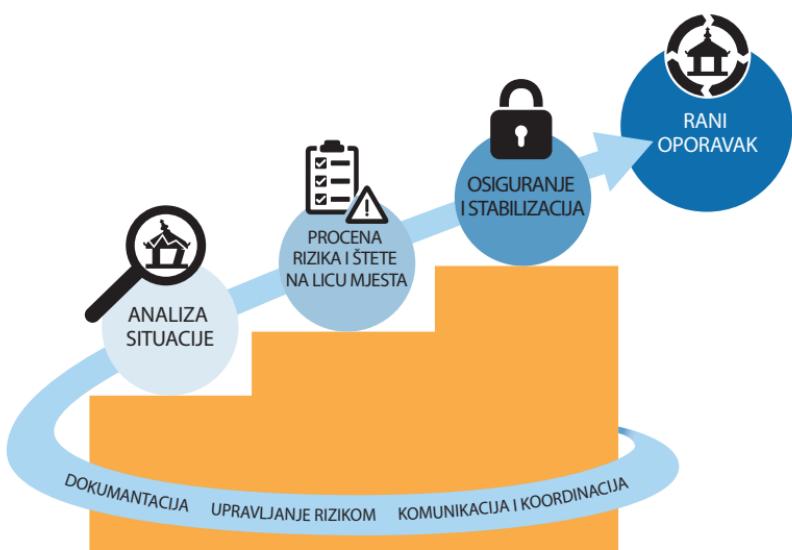

OPREZ: Obratite pažnju da izbjegnete nepredviđene pretnje(opasnosti) ili greške.

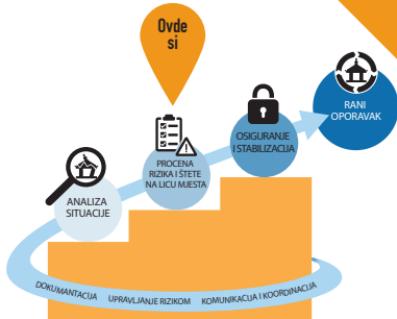

PROČITAJTE JOŠ: Dalje čitanje.

OKVIR AKCIJE PRVE POMOĆI KULTURNOJ BAŠTINI

PROCENA RIZIKA I ŠTETE NA LICU MESTA NAKON VANREDNE SITUACIJE

Kontrolna lista za procenu štete i rizika na licu mesta

Lična sigurnost trebala bi biti glavni prioritet kada se vrši procena na licu u pogodjenim područima mesta. Pre nastavka(dolaska) na lokaciju imajte na umu sledeće savete:

- ✓ Proverite imate li potrebna odobrenja za ulazak na lokaciju.
- ✓ Obavezno pristupite barem jednom načinu komunikacije, npr. mobilni telefon ili VHF radio.
- ✓ Zabeležite brojeve telefona lokalne policijske stanice, policijske kontrolne sobe, vatrogasne stanice, hitne pomoći u slučaju potrebe.
- ✓ Izbegavajte opasne situacije i imajte na umu da posledice katastrofe mogu uključivati dodatne rizike, poput afteršokova, klizišta, pljačke, itd.
- ✓ Budite svesni svog okruženja i pronađite najbližu sigurnu zonu..
- ✓ Budite mirni i pazite kuda hodate.
- ✗ Ne izlazite na lice mesta bez nošenja odgovarajuće zaštitne opreme.
- ✗ Ne lutajte po lokaciji sami ili bez planiranja rute.
- ✗ Uslovi na putu mogu biti vrlo loši, a pristup vrlo ograničen. Dobro isplanirajte putovanje i izbegavajte vožnju po mraku.

Pre dolaska na lice mesta, pobrinite se da imate sledeću opremu i zalihe za započinjanje procene oštećenja i rizika na licu mesta:

- Lična zaštitna oprema (pogledajte kompletну listu na sledećoj stranici)
- Obrasci za procenu štete i rizika
- Kamera, pametni telefon ili tablet za fotografisanje i snimanje geokoordinata, ako je to dozvoljeno. U situacijama kada ni kamera ni mobilni telefon nisu dopušteni, na lokaciju treba poneti blok za crtanje skica i izradu beleški.
- Svetiljka/lampa sa rezervnim baterijama
- Metar, nivelmanska letva i nivelir (ako je moguće)
- Navigacioni kompas. Takođe, dostupne su i telefonske aplikacije koje imaju funkciju kompasa.
- Merilo za pukotine (Krek (Crack)-metri)
- Laserski metar
- Referentne kartice sa foto skalom
- Fascikla sa metalnom klipsom za držanje papira
- Papir - prazan i milimetarski
- Olovke (obične i u boji) za obeležavanje oznaka na vašim mapama. Izbegavajte hemijske olovke jer će se tinta izgubiti ako se obrasci nakvase i izgubit ćete važne informacije.
- Gumice, rezač za olovke i linijare
- Kalkulator (ako je moguće)
- Trake za obeležavanje, užad i znakove (oznake)
- Flaširanu vodu i hranu
- Telefonsku listu ključnog osoblja zaduženog za vreme vanredne situacije, npr: obezbeđenje, vatrogasni dom, hitna pomoć itd.

BC Stanovanje 2018. *Brza procena štete.* Burnabi, BC
Stanovanje.

Dostupno na: <https://perma.cc/686P-5JFE>

Kontrolna lista lične zaštitne opreme

Zavisno od vrste hitne situacije i mesta koje dokumentujete, pre dolaska na mesto treba nabaviti sledeću opremu kako bi se osigurala lična sigurnost svih članova tima:

- Zaštitnu kacigu
- Jaknu ili prsluk jake vidljivosti (florescentni prsluk)
- Duge pantalone i košulju dugih rukava
- Zatvorenu obuću
- Svetiljku ili lampu sa rezervnim baterijama
- Pištaljku
- Ventilirane maske za prašinu
- Industrijske zaštitne rukavice
- Sigurnosne naočare
- Lični pribor za prvu pomoć
- Sredstvo protiv insekata (ako je dostupno)
- Sredstvo za dezinfekciju ruku (ako je dostupno)

Konetikat Centar za tehnologiju i transfer 2010. *Zaštitna oprema za radnike u odgovoru na poplave nakon uragana.* Konetikat, Tehnički fakultet, Univerzitet Konetikat.

Dosupno na: <https://perma.cc/LG2T-FTDZ>

Veće za zbirke nasleđa. 1998. *Zbirke: Briga o kolekcijama širom Australije-Upravljanje ljudskim resursima.* Kanbera, Veće za kolekcije nasleđa.

Dosupno na: <https://perma.cc/RR45-BJDW>

Kako nacrtati plan lokacije

Osnove lokacije i objekata korisni su za procenu i dokumentovanje štete. U slučaju da nemate nijedno od napomenutih, možete **skicirati plan** sledeći ove korake:

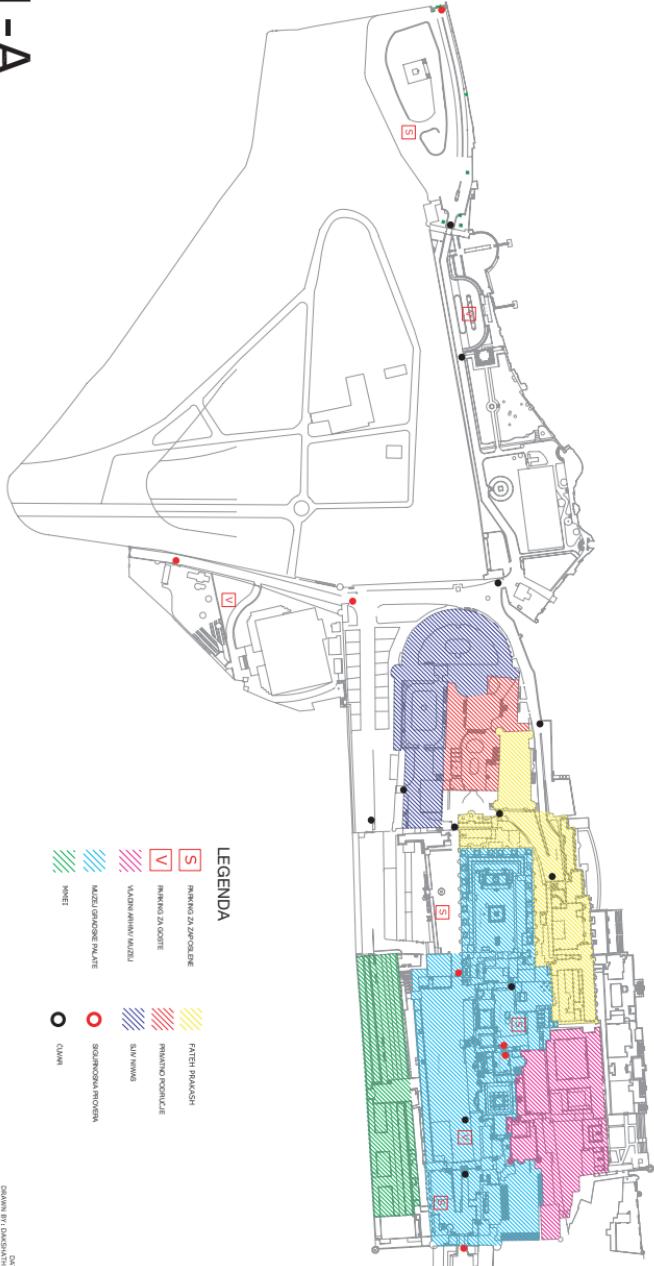
- 1 Obiđite zahvaćeno mesto kako biste shvatili (procenili) njegove proporcije, osu simetrije i oblik kako biste odabrali razmeru za svoj crtež. Pri određivanju razmere vašeg crteža, uzmite u obzir i uključivanje susednih elemenata na karti, kao što su relevantni orientiri, rizična područja itd.
- 2 Odaberite **početnu tačku** (na primer ugao konstrukcije) i označite je na milimetarskom papiru.
- 3 Sada se možete **kretati po zgradi i crtati** osnove zid po zid. Ne morate biti vrlo precizni pri crtanju, posebno jer u ovoj fazi procene ne biste trebali previše prilaziti oštećenoj strukturi. Ako nemate nijedan merni alat, korak noge možete koristiti kao približnu mernu jedinicu: dužina jednog koraka je približno jednakoj jednom metru.
- 4 Označite izabranu **razmeru i referentni pravac** (na primer, sever ili Kibla) na mapi.
- 5 Označite **pristupne puteve** i glavne **ulaze** u zgradu ili lokaciju. Označite identifikovana **sigurna područja** (ako postoje) koja bi se kasnije mogla koristiti za hitnu stabilizaciju i skladištenje ili za parkiranje automobila za evakuaciju.
- 6 Ne zaboravite označiti **okolne elemente** koji mogu ugroziti zgradu ukoliko se ti elementi uruše.
- 7 U slučaju potpunog kolapsa, uključite ljudе koji rade ili žive na lokaciji. Oni će vam možda moći pomoći ako su sve ostale referentne tačke nedostupne.

Obavezno označite oštećenja i druga zapažanja na mapi lokacije dovoljno jasno da ih i dalje možete pročitati na slici svog plana.

1-A

ZONIRANJE KOMPLEKSA I PLAN OSIGURANJA

Uzorak mape Gradske palate, Udaipur, Indija, 2009. Fotografija: Rohit Jigyasu.

Kako stvoriti podlogu (osnovnu mapu/kartu)

Osnovna karta (podloga) je potrebna kada je na nekom području zahvaćeno više lokacija. Ako nema dostupne podloge pogodjenog područja, mapa se može brzo pripremiti, koristeći satelitsku sliku koja prikazuje područje/grad/regiju, zavisno od razmara i prirode vanredne situacije.

Podloga bi trebala ukazivati na sever i prikazivati relevantne strukture, pristupne puteve i staze i granice nadležnosti.

Ako su katastrofa ili kriza široko rasprostranjene i zahvataju celu regiju ili grad, treba izraditi mapu u odgovarajućoj razmeri koja ukazuje na lokaciju svih pogodjenih mesta kulturne baštine. Svakoj lokaciji treba dodeliti jedinstveni identifikacijski broj koji će se kasnije koristiti za brzu procenu.

Koje su najvažnije karakteristike korisnog obrasca za procenu štete nakon vanredne situacije i rizika?

- 1 **Sažet** i jednostavan za popunjavanje.
- 2 Prilagođen **lokalnom kontekstu i jeziku**.
- 3 **Standardizovan** i pogodan za pokretnu, nepokretnu i nematerijalnu baštinu na pogođenom području.

Razgovarajte sa timom o definicijama svake kategorije štete i rizika, tako da zabeleženi podaci budu dosledni, tj. standardizovani u celom timu. Ovo je posebno važno za velike move, gde više grupa beleži podatke.

Iako obrasci mogu biti specifični za opasnosti i nasleđe, oni bi trebali pomoći u provođenju integrisanih procena štete i rizika. Na primer, ako je primarna opasnost zemljotres, treba uzeti u obzir i opasnosti povezane sa požarom i obilnim kišama (ako je primjenjivo).

Uključite opcije sa više izbora, sa mogućnošću dodavanja kvalitativnih podataka, tamo gde je to potrebno. Gde je to potrebno, prikupljajte informacije na raznim nivoima, koji takođe mogu biti međusobni podskupovi, naime:

- 1 Na nivou regije/grada/područja
- 2 Na nivou lokacije
- 3 Na nivou zgrade
- 4 Na nivou zbirki / predmeta

Procena na licu mesta i evidentiranje štete i rizika za nepokretnu i pokretnu kulturnu baštinu

Obrazac 1

Sledeći obrazac opisuje nivoe i moguća polja informacija koja se mogu uzeti u obzir prilikom kreiranja zasebnih ili integrisanih obrazaca za procenu štete i rizika na pokretnom i nepokretnom kulturnom nasleđu.

Da bi se uštedelio vreme, neka od navedenih polja podataka, poput imena, značaja ili vlasništva, mogu se popuniti van lokacije.

Moraćete prilagoditi date podatke tako da uključuju tipične materijale i tradicionalne tehnike u kulturnom nasleđu koje su zastupljene u vašem području.

Štaviše, s'obzirom da ne postoje dve slične hitne situacije, nisu svi podaci dati u ovom predlošku možda relevantni za učinke određene vanredne situacije sa kojom se suočavate. Na primer, ako su u dатој situaciji zgrade kulturne baštine oštećene, a predmeti u njima netaknuti, pomoću ovog obrasca možete napraviti obrazac za procenu zgrada baštine i uključiti samo najrelevantnije nivoe i polja informacija.

Ako se odlučite za pripremu integrisanih obrazaca za procenu štete i rizika, osigurajte da su timovi koji koriste takve obrasce multidisciplinarni i da su prošli prethodnu obuku za prepoznavanje štete i rizika za nepokretnu i pokretnu baštinu.

- 1 Datum (i) procene.
- 2 Imena procenjivača.
- 3 Podaci za kontakt procenjivača.
- 4 Po potrebi, profesija(e) procenjivača.

Nivo 1: Regija/grad/područje (relevantno u slučaju katastrofe za celi region)

- 1 Naziv grada/područja i njegove geo-koordinate.
- 2 Opis incidenta.
- 3 Priroda primarne opasnosti (npr. prirodna ili nastala dejstvom čoveka).

Prirodne opasnosti: zemljotres, uragan, peščana oluja, poplava, požar itd.

Opasnosti nastale dejstvom čoveka: vandalizam, paljevine, nuklearno zračenje, ratne/vojne aktivnosti, itd.

Nivo 2: Lokacija (posebno relevantno ako pogodjeno područje sadrži arheološke i druge vrste lokacije kulturne baštine sa različitim materijalnim i nematerijalnim elementima)

- 1 Naziv lokacije.
- 2 Koordinate lokacija.
- 3 Gdje je relevantno, uz obrazac za procenu koristite ključnu mapu lokacije sa označenim komponentama.
- 4 Nivo zaštite (npr. međunarodna, nacionalna, lokalna ili nezaštićena)?
- 5 Koji je stepen oštećenja (npr. manjeg, srednjeg ili ozbiljnog) na nivou lokacije? Gde se nalazi šteta?
- 6 Postoje li na lokaciji ruševine i toksični otpad koji treba očistiti?
- 7 Ima li lokacija sigurne i slobodne radne prostore za izvršavanje sigurnosnih i stabilizacijskih operacija? Označite njihovo mjesto na mapi lokacije. Takođe zabeležite da li na lokaciji ili pored nje postoji parking mesto za vozila srednje i teške kategorije.
- 8 Zabeležite gubitke.

Tamo gde je to moguće i gde su dostupni podaci, evidentirajte gubitke u smislu prihoda, ljudi i/ili infrastrukture. Neki aspekti koje treba uzeti u obzir:

- Broj osoblja pre i posle vanredne situacije.
- Aktivnosti direktno povezane sa dohotkom, npr: prodavnice suvenira, zanatske industrije, turistička/ugostiteljska preduzeća.
- Prosečan broj posetioца pre i posle vanredne situacije.

Nivo 3: Zgrada

Napomena: pitanja i preporuke navedene u nastavku kreirane su da pomognu u proceni jedne zgrade na licu mesta.

- 1 a** Naziv zgrade?
- b** Koji je inventorni broj zgrade (ako već postoji)?
- c** Ako inventorni broj zgrade nije poznat, dodelite zgradi referentni broj.

- 2** Ko je vlasnik zgrade (javno, privatno ili nepoznato)?
- 3** Za šta se trenutno koristi, npr. je li to komercijalna, verska ili javna zgrada (spomenik, biblioteka, muzej, škola itd.)?
- 4** Koji je nivo kontinuiteta funkcije: nema prekida/totalni poremećaj/poremećaj na određenoj lokaciji, ali se nastavlja negde druga?
- 5** Jeste li skupili sljedeće: mapu lokacije, fotografije pre vanredne situacije, crteže i skice zgrade uz obrazac?
- 6** Nivo zaštite: međunarodni/nacionalni/lokalni/nezaštićeni?
- 7** Opšte informacije o zgradi:
 - a** Postoje li prethodni zapisi o zgradici (npr. Osnove, kote ili podaci o prethodnim intervencijama)?
 - b** Ako je odgovor da, gde se nalaze/ko ima evidenciju (e)?
 - c** Uzimaju li prethodna dokumentacija na značaj (estetski, istorijski, kulturni, verski, naučni i/ili ekonomski) oštećene zgrade?
 - d** Da li su u slučaju duhovnog, verskog ili drugog nematerijalnog značaja potrebni posebni tretmani, prakse ili radnje? Ako je odgovor da, molimo navedite koje su radnje potrebne i gde se mogu naći određene osobe (verske vođe, starešine zajednice itd.) koje mogu izvršiti te akcije?
- 8** Koji je nivo oštećenja: manje, umereno, teško ili potpuni kolaps (ili oštećenje)?

9 Koji su materijali korišteni u zgradbi, koji je sistem gradnje korišten za njenu izgradnju i gdje je zgrada pretrpela oštećenja (npr. zidovi, krov, pod ili elementi konstrukcije)?

- I Zid
- II Krov
- III Podni materijal
- IV Konstruktivni elementi

10 Opišite kritičnu nestruktturnu štetu koju je zgrada pretrpela i označite štetu na osnovi zgrade.

Fotografišite različite vrste oštećenja; na osnovi zabeležite odgovarajuće brojeve fotografija.

11 Navedite neposredne rizike:

Primarna opasnost	Sekundarne opasnosti	Neposredni rizik (potencijalni uticaj na sigurnost/vrednost kulturnog nasledja)	Faktori ranjivosti (osnovni uzroci)
Zemljotresi	Afteršok požar	Drveni elementi zgrade iz 18. veka mogu se zapaliti; raseljeni ljudi koji žive u blizini zgrade mogli bi izgubiti život.	Loše održavanje električne instalacije; raseljeni ljudi koji žive u blizini zgrade koriste električnu energiju i plin.

12 Postoje li sigurni radni prostori pored pogodjenih zgrada, koji bi se mogli koristiti za hitnu stabilizaciju zgrade i skladištenje vrednih predmeta i/ili zaliha?

13 Da li treba ukloniti krhotine sa lokacije?

14 Da li postoji prostor za parkiranje srednjih i teških motornih vozila pored pogodjenih zgrada?

- 15** 15. Navedite neposredne radnje koje je potrebno preduzeti kako bi se zgrada osigurala i stabilizovala. Ako je moguće, osigurajte i troškove akcija, uz konsultacije sa starateljima i lokalnim stručnjacima.

Nivo 4: Predmeti/kolekcije

- 1** Gde se nalaze objekti/kolekcije u zgradbi? Navedite brojeve spratova i soba.
- 2** Da li su predmeti na izvornim lokacijama ili na lokacijama pre vanredne situacije? Ako nisu, označite novu lokaciju na osnovi ili mapi mesta.
- 3** Opšte informacije o prikupljanju:
 - a** Postoje li prethodni zapisi kolekcije (npr. inventari, pristupni registar, katalozi)? Ako je odgovor da, gde se nalaze/ko ima evidenciju (e)?
 - b** Ukaže li prethodna dokumentacija na značaj (estetski, istorijski, kulturni, religijski, naučni i ekonomski) oštećenih predmeta?
 - c** Da li su u slučaju duhovnog, verskog ili drugog nematerijalnog značaja predmeta potrebni posebni tretmani, postupci ili radnje? Ako je odgovor da, molimo navedite koje su radnje potrebne i gde su određene osobe (verske vođe, starešine zajednice, itd.) potrebne za izvršenje tih radnji?
- 4** Snimite vrste oštećenih predmeta. Primeri mogu uključivati: slike, novčice, knjige, rukopise, dokumente, fotografije, audio kasete, video trake, freske, mozaike, skulpture itd.
- 5** Koliko predmeta procenjujete da ima? Ako su predmeti nagomilani i teško je proceniti koliko ih ima, uzmite dimenzije gomile (visina, dužina i širina); fotografišite i zabeležite referentni broj fotografije na obrascu i na osnovi ili mapi mesta.

6 a Zabeležite vrstu oštećenja:

- Mokro
- Izgoreno
- Deformisano
- Slomljeno
- Pocepano
- Napuknuto
- Plesan
- Štetočine
- Zaprljano
- Čađavo
- Naslage hemikalija
- Ostalo (objasnitи)

b Navedite nivo oštećenja.

Nivo 1 (manji): oštećenje predmeta se ne povećava kada se sa njime rukuje (objekat se može prenesti i ne zahteva pažljivo rukovanje).

Nivo 2 (umeren): oštećenje predmeta ne povećava se mirnim i pažljivim rukovanjem. Međutim, ako se predmet podvrgne pregrubom rukovanju ili postupanju, velika je verovatnoća de će se šteta pogoršati.

Nivo 3 (ozbiljan): čak i pažljivo i mukotrpno rukovanje predmetom uslovit će pogoršanje postojeće štete.

Fotografišite razne vrste oštećenja; zabeležite referentne brojeve fotografija na osnovi.

7 Navedite neposredne rizike za predmete/kolekcije:

Primarna opasnost	Sekundarne opasnosti	Neposredni rizik (potencijalni uticaj na sigurnost/vrednosti kulturnog nasledja)	Faktori ranjivosti (osnovni uzroci)
Poplava	Plesan	Organski predmeti u prizemlju i podrumu će biti pogodjeni; plesan u zgradu predstavljat će pretnju interventnim timovima i osoblju.	Glavni pristupni put do lokacije je oštećen; zgrada je zapečaćena: prozori se ne mogu otvoriti i nema struje.

- 8** Postoje li u blizini sigurni prostori koji se mogu koristiti za stabilizaciju ili čuvanje predmeta?
- 9** Da li postoji parking mesto za srednja i teška motorna vozila na ili pored lokacije koja sadrži pogodjene predmete?
- 10** Navedite neposredne radnje koje treba preduzeti kako bi se osigurala i stabilizovala kolekcija/predmeti. Ako je moguće, navedite okvirne troškove za ove akcije; učinite to u razgovoru sa starateljima i lokalnim stručnjacima.

Procena na licu mesta i evidentiranje štete i rizika za nematerijalno kulturno nasleđe

Obrazac 2

Sledeći obrazac opisuje nivoe i moguća polja informacija koja se moraju uzeti u obzir prilikom kreiranja obrasca za procenu štete i rizika za nematerijalno nasleđe na licu mesta. Možda ćete trebati prilagoditi date podatke tako da uključuju tipično nematerijalno nasleđe koje prevladava u vašem području: to treba učiniti pre katastrofe. S'obzirom da ne postoji dva slična hitna slučaja, ovi će predlošci možda ipak trebati biti prilagođeni prirodi određene opasnosti vanredne situacije sa kojom se suočavate i njenim učincima na nematerijalno kulturno nasleđe.

- 1 Datum procene.
- 2 Imena procenivača.
- 3 Podaci za kontakt procenivača.

Nivo 1: Regija/grad/područje

- 1 Naziv grada/područja i njegove geo-koordinate.
- 2 Opis incidenta.
- 3 Priroda primarne opasnosti (npr. prirodna ili izazvana ljudskim faktorom).
Prirodne opasnosti: zemljotres, uragan, peščana oluja, poplava, požar itd
- 3 Lokacija sa koordinatama (tamo gde je to potrebno).
- 4 Ključna karta lokacije sa položajem komponenata (gde je to potrebno).

Nivo 2: Element

- 1 Naziv/opis elementa.
- 2 Tip elementa:
 - a. Usmene tradicije i izrazi, uključujući jezik
 - b. Izvođačke umetnosti
 - c. Društvene prakse, rituali i svečani događaji
 - d. Znanje i prakse koje se tiču prirode i svemira
 - e. Tradicionalni zanati

Gore navedeni tipovi elemenata u skladu su sa UNESCO-vom konvencijom o zaštiti nematerijalne baštine iz 2003. godine. Iako nije uvek lako razlikovati ove kategorije, preporučuje se da se nakon hitnih slučajeva timovi dogovore o tumačenju kategorija i u skladu s tim grupišu pogodeno nematerijano kulturno nasleđe. Glavna svrha određivanja vrste predmetnog elementa je bolje razumevanje vrsta nematerijalnog kulturnog nasjeda (najviše) pogodenih. Ako je relevantno, timovi će možda takođe hteti zameniti ove kategorije lokalno relevantnijim terminima (npr. festivali, plesovi pod maskama, muzika, verski rituali).

- 3 Nivo zaštite: međunarodni/nacionalni/lokalni/nezaštićeni?
- 4 U slučaju kulturne industrije, zanata, itd, navedite šta je od navedenog pogodeno:
 - a. Sirovine
 - b. Proizvodni prostor, mašine, alati, zalihe proizvoda ili materijala
 - c. Osoblje, kvalifikovana radna snaga
 - d. Tržišta (prodaja i kupci)
 - e. Prenos veština

5 Opis efekata:

Za svaki od tri nivoa opišite kako je to nasleđe pogođeno. Takođe uzmite u obzir elemente pristupa i dugoročnog prenosa i nastavka.

- a. Materijalna imovina: manje pogođeno/umereno pogođeno/teško pogođeno?
- b. Ljudi: manje pogođeni/umereno pogođeni/teško/ozbiljno pogođeni?
- c. Znanje i tradicija: manje pogođeni/umereno pogodjeni/teško pogodjeni?

Napomena o 'nivoima štete': U kojoj meri je element pogođen (manje, umereno ili teško pogođeno) zavisiće od specifične situacije. Gde je moguće, uporedite nivo ozbiljnosti učinaka na različito nematerijalno kulturno nasleđe iste vrste (npr. različiti festivali) ili na nematerijalno kulturno nasleđe različitih vrsta (festivali, verske prakse, zanati itd.). Tim za procenjivanje treba da se dogovori o metodologiji pre provođenja procene, a može se dalje prilagoditi nakon procene, u razgovoru sa celim timom. Glavna svrha procene nivoa štete je sticanje razumevanja vrsta nematerijalne kulturne baštine ili koji su specifični elementi nematerijalne kulturne baštine ozbiljnije pogođeni od drugih.

6 Koji je nivo kontinuiteta funkcije: nema prekida/totalni poremećaj/poremećaj na određenoj lokaciji, ali se nastavlja negde drugo?

7 Opišite kako učinci na element baštine utiču na zajednicu:

Gde je moguće (tamo gde su podaci dostupni ili se mogu proceniti), dodajte procenjeni broj ili postotak ljudi/domaćinstava (uključite relevantnu kategoriju) na koje to utiče:

- a. Direktno?
- b. Indirektno?

- 8) Koje sekundarne opasnosti mogu uticati na element kulturne baštine?

Navedite ih i objasnите mogući uticaj koji mogu imati.

Primarna opasnost	Sekundarne opasnosti	Neposredan rizik (potencijalni uticaj na sigurnost / vrednosti nasleđa)	Faktori ranjivosti (osnovni uzroci)
Zemljotres	Afteršok-Požar	Život praktičara ugrožen; praksa koja će verovatno biti prekinuta zbog socijalnih previranja.	Neadekvatno stanovanje; nedostatak osiguranja ili pokrića štete.

Saveti za prikupljanje podataka o šteti/oštećenju

- Samo kritična oštećenja treba evidentirati u fazi nužde. Ne treba gubiti vreme beležeći sporo i progresivno pogoršanje procesa i rizika: to može pričekati dok situacija ne bude prikladnija za provođenje detaljnih procena.
- Kada procenjujete štetu i rizike za nematerijalno nasleđe, mogli biste započeti procenom povezanih materijalnih elemenata (zgrada, alata, kostima itd.) i ljudi. Na primer, ako su zahvaćeni ručni radovi, procenite štetu na zanatskim proizvodima, korištenoj opremi i alatima, potrebnim sirovinama i radnim mestima. U isto vreme, pokušajte razumeti kako je to uticalo na same zanatlige.
- Izbegavajte fotografisanje previše istih oštećenja ili mesta, jer to otežava prikupljanje podataka. Umesto toga, pobrinite se za nekoliko kvalitetnih široko snimljenih fotografija i napravite pripadajuće detaljne fotografije, gdje je to potrebno.
- Prikupljajte podatke što je moguće objektivnije, na osnovu vizuelnih posmatranja i intervjuja.
- Pokušajte ne nuditi tumačenja ili analize ukoliko za to nemate potrebne kvalifikacije.
- Budite dosledni u načinu na koji prikupljate podatke i prikupljajte podatke u formatu koji se lako može reprodukovati. Kombinujte ove podatke sa intervjuima.
- Prikupite više od brojeva. Takođe je važno razgovarati sa ljudima - posebno s dionicima, kao što su rukovodioci lokacija, lokalne zajednice i lokalne vlasti.
- Podaci bi trebali biti jednostavnii za čitanje i tumačenje.
- Pažljivo pogledajte: dragocene informacije mogu se sakriti u otpadu.
- Da biste se zaštitili od gubitka podataka, prikupljajte podatke na više načina, kao što su obrasci za procenu, pisane beleške, skice i fotografije i tehnološki alati.

- Podaci o šteti na kulturnoj baštini često mogu biti osetljivi i ponekad izvor sukoba. Preduzmite mere kako biste osigurali podatke koje prikupljate (npr. pomoću šifrovanog hard diska) i prosledite ih samo nadležnim telima.

Tipična strukturalna i nestrukturalna oštećenja nastala na zgradama i objektima

U nastavku su navedene neke tipične strukturne i nestrukturne štete koje su na zgradama i objektima kulturnog nasleđa uzrokovane raznim opasnim događajima poput zemljotresa, uragana, požara i poplava.

U ovom Setu alata navedeni su tipični oblici oštećenja uzrokovanih različitim opasnostima na sledećim vrstama konstrukcija i materijala. Međutim, to nije iscrpan popis. Imajte na umu da se tipična oštećenja navedena za određenu vrstu konstrukcije mogu pojaviti i na drugoj vrsti konstrukcije. To takođe zavisi od razvoja opasnosti. Na primer, šteta od požara u zgradi zavisiće od mesta požara.

- **kamena zidana konstrukcija** sa nosivim zidovima i dvoslivnim krovom
- **drvena skeletna konstrukcija**
- **ćerpičasta konstrukcija** sa nosivim zidovima, svodovima i kupolama

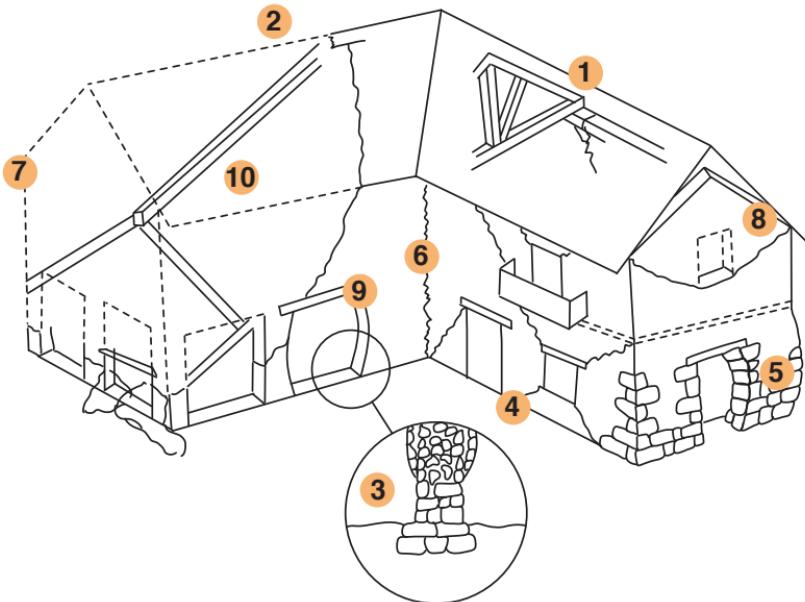
Oštećene strukture kulturne baštine koje ostaju stajati mogle bi se srušiti u bilo kojem trenutku. Stoga potražite pomoć građevinskog inženjera ili arhitekta koji poznaju mehanizme urušavanja zgrada kulturne baštine i vrste građevina u vašem području.

Kamena zidana konstrukcija sa nosivim zidovima, drvenim okvirom i dvoslivnim krovom

Opasnost: zemljotres, uragan

- 1 Oštećenja na vezi između vertikalnih i vodoravnih konstrukcija: pomicanje krova i/ili zida moglo bi oslabiti veze između njih, što bi uzrokovalo pukotine u zidu.
- 2 Oštećenje krova: to se događa kada šindraž (drveni krovni pokrivač) ili drugi krovni materijali nisu čvrsto pričvršćeni i ne mogu se odupreti silama usisavanja prema gore, poput onih koje izaziva uragan. U ekstremnim slučajevima, krovni plasti se može oduvati.
- 3 Izvijanje zida: kada dva krila zida nisu dobro povezana, zidovi će se lako izbočiti ukoliko se podvrgnu bočnim silama van ravni.
- 4 Dijagonalne pukotine: to su tipične pukotine, uzrokovane malim otporom zidanih zidova na smicanje/narezanje izazvano neravninskim bočnim silama. Obično se javljaju na najmanje otpornom delu zida.
- 5 Nagib zida: kada je jedan zid čvrsto pričvršćen za drugi zid, može se saviti kada se podvrgne bočnim silama van ravni.

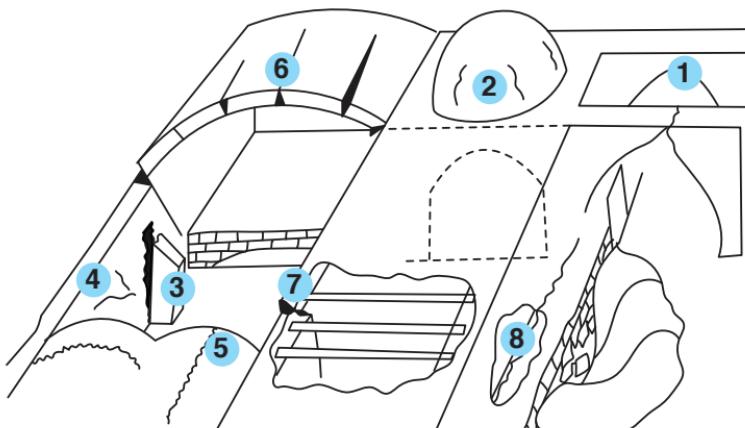
- 6** Ugaone pukotine: one su posledica koncentracije naprezanja, uzrokovane razlikom u krutosti između krila zgrade u obliku slova L, T- ili C (L,T ili C), kada su podvrgnute bočnoj sili.
- 7** Otpadanje fasade: ovaj oblik oštećenja obično dokazuju pukotine u uglovima zgrade, koje se pojavljuju na svakom spratu i povećavaju se od dna do vrha zgrade, ili se pojavljuju kao pukotine na unutrašnjim zidovima i podovima u blizini fasade.
- 8** Slom zida zabatnog kraja: zid zabatnog kraja ima najveći omer visine i debljine i obično je samo labavo povezan sa krovom. Zidovi na zabatima lako se ruše kad se podvrgnu bočnim silama izvan ravni.
- 9** Vrata koja se skidaju sa šarki: drvena vrata ili roletne mogu se otkidati sa njihovih šarki, pogotovo ako su bila otvorena u vreme katastrofe.
- 10** Mekani kolaps: kada nivo ili sprat ima različitu krutost u poređenju s nivoom odmah iznad, na primer, kada ima velike otvore na pročelju, može se lako srušiti pod delovanjem vodoravnih sila.

Ćerpičasta konstrukcija sa nosivim zidovima, svodovima i kupolama

Opasnost: Zemljotres, uragan

- 1 Delimično urušavanje luka: podizanje luka može pomaknuti ključne elemente i prekinuti kontinuitet luka. Kako su preostali zidani elementi korbelni, lako se mogu srušiti. Ova je pojava utoliko opasnija što lukovi često deluju i kao potpora ostalim elementima.
- 2 Okomite male pukotine na dnu kupole: zbog kratkog trajanja opasnosti vanredne situacije, u kojem se sile zatezanja povećavaju; te pukotine nisu opasne, sve dok su zidovi nosača stabilni. Kupole su obično vrlo otporne na bočne sile.
- 3 Propadanje potpornika: ako veza između zida i potpornika nije dovoljno jaka, potpornik će se srušiti i više neće sprečavati prevrtanje zida.
- 4 Dijagonalne pukotine bez rastavljanja: te pukotine slabe strukturu, ali nisu opasne sve dok ne dođe do odvajanja između nosivih elemenata.
- 5 Lagana uzdužna pukotina svoda: takve pukotine slabe svod, ali svodu ne prete trenutnim urušavanjem, sve dok su zidovi nosača ili susedni svodovi stabilni.
- 6 Pukotine u svodu: urušavanje zida nosača izaziva napetosti koje uzrokuju uzdužne pukotine u svodu, a na kraju i njegovo urušavanje. Nadsvođeni podrumi obično su vrlo otporni na bočne sile jer su im zidovi oslonaca snažni.

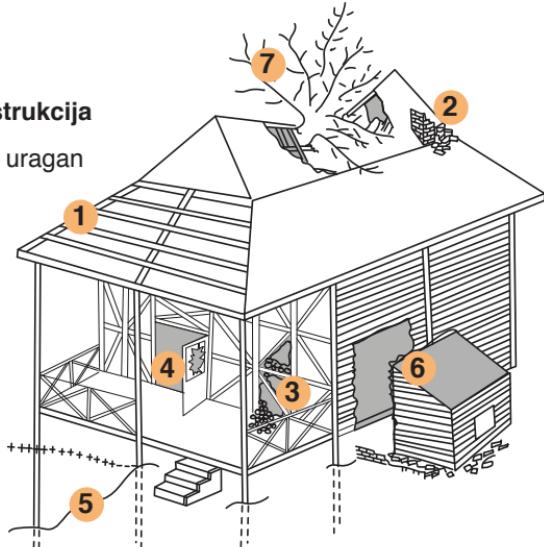
- 7** Urušavanje krovnih greda: kada se nosivizi do vopoma knup prema van, krovne grede naslonjene na zid mogu se spustiti i srušiti, jer se površina zida na kojoj se grede oslanjaju smanjuje. To znači gubitak potpore za krovne grede.
- 8** Horizontalne pukotine: one se pojavljuju na sučelju između različitih materijala. Nisu kritične osim ako se deo zida ne pomiče van ravni.

Drvena skeletna konstrukcija

Opasnost: Zemljotres, uragan

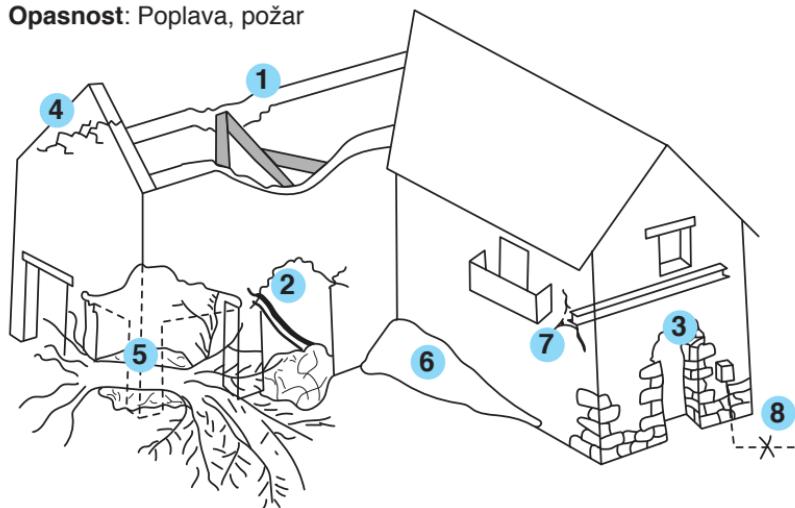
- 1 Podizanje krova: kada jak vjetar udari na fasadu, može doći do podizanja krova. Krovovi trema posebno su ranjivi, jer je izložena površina krova značajno velika. Nevezani elementi postaju opasni projektili, a praznine koje ostavljaju omogućavaju prodiranje vode u zgradu.
- 2 Obrušavanje dimnjaka: dimnjaci su posebno osjetljivi na velike bočne sile, s obzirom na njihovu veličinu, oblik, položaj i broj. Ova vrsta kvara može se dogoditi i na kamenoj zidanoj konstrukciji.
- 3 Obrušavanje zida sa ispunom: ako su zidovi dobro učvršćeni, bočne sile na njih ne bi trebale uticati. Međutim, ispunski zid lako će se srušiti ako nije sigurno pričvršćen na glavnu konstrukciju.
- 4 Materijalni projektili: olujni vetrovi i eksplozije bombi uzrokuju lomljenje i pomicanje elemenata (posebno vrata i prozora); mogu se transformisati u opasne projektile.
- 5 Likvefakcija (propadanje) podlage temelja: fenomen u kojem se snaga i krutost zasićenih tla uveliko smanjuju usled zemljotresanja. Tlo stoga više nije u stanju podupirati temelje zgrade i može prouzrokovati značajnu štetu.
- 6 Odvajanje dodataka: velike bočne sile mogu odbiti zgradu od temelja, posebno u slučaju podignute zgrade na istrošenom/nedovršenom kratkom zidu koji se naslanja na temelj i podupire vanjske zidove i pod.
- 7 Kolaps okolnih visokih elemenata: drveće ili stubovi u blizini zgrade nasleđa mogu pasti na zgradu, uzrokujući štetu na krovu ili drugim delovima.

Kamena zidana konstrukcija sa nosivim zidovima, drvenim okvirom i dvoslivnim krovom

Opasnost: Poplava, požar

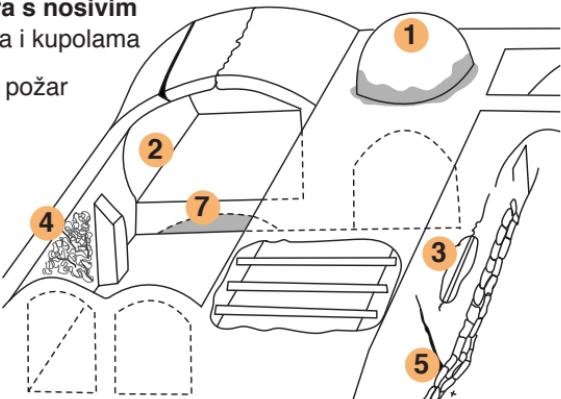
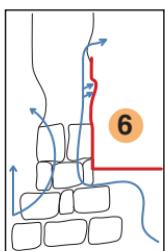
- 1 Rušenje krova: vatra uzrokuje gubljenje otpora drveta prema sili. Ako je okvir oštećen, krov će se srušiti i može izazvati rušenje i onag dela zida na koji se oslanja.
- 2 Rušenje gvozdenog i čeličnog nadvoja: gvozdene i čelične grede počinju gubivost kada su izložene jakoj vrućini (300°C). Na primer, u slučaju teških tereta, gde deluju kao nadvoj, oni će se iskriviti i više neće moći ispuniti svoju nosivu ulogu. To može prouzrokovati delomično urušavanje zida iznad.
- 3 Urušavanje drvenog nadvratnika: zidanje iznad drvenih nadvratnika usporiće brzinu gorenja drva, a to može omogućiti da se sačuva dovoljno drveta da izdrži svoj teret. Ako nije, može prouzrokovati delomično urušavanje zida iznad nje.
- 4 Prevrtanje zidova: ako zidovi više nisu povezani krovom ili podovima, mogu se lakše prevrnuti i zbog toga se moraju smatrati slabim pred bočnim silama.
- 5 Delomično urušavanje usled teškog plutajućeg otpada: slabi konstruktivni delovi na uglovima zgrade će najverovatnije biti izloženi udaru teških plutajućih otpadaka ili vode koja brzo teče. Veze između zidova su oslabljene i mora se uspostaviti učvršćenje. Viseće (konzolne) zidove treba podupreti.

- 6** Naslage blata: naslage blata odgađaju sušenje i mogu biti opasne po zdravlje, jer blato može podstići razvoj plesni i bakterija. Blato će takođe verovatno uprljati kamene zidove. Stoga se mora ukloniti što je pre moguće.
- 7** Širenje gvozdenih i čeličnih greda: u slučaju požara gvozdene i čelične grede imaju tendenciju da se znatno prošire. Ovo širenje uzrokuje pukotine u okolnom zidanju i može prouzrokovati savijanje tankih zidova. Sve dok nisu jako opterećene, ove se grede obično vraćaju u svoj prvobitni oblik nakon hlađenja i obnavljaju većinu svoje snage.
- 8** Vatra i poplave obično oštećuju snabdevanje električnom energijom, vodom i plinom. Čak i ako snabdevanje nije prekinuto, toplo se preporučuje isključiti sve plinske i električne uređaje jer su možda oštećeni i ne koristiti vodu jer može biti zagađena.

Ćerpičasta struktura s nosivim zidovima, svodovima i kupolama

Opasnost: Poplava, požar

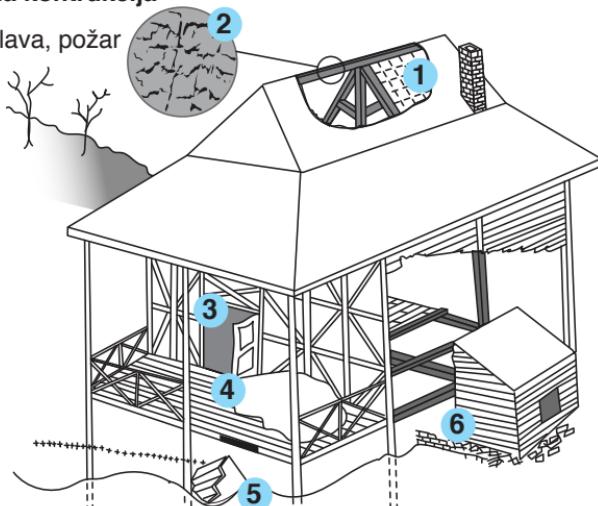
- 1 Erozija maltera: to se događa kada su zemljani malteri u kontaktu sa vodom.
- 2 Urušavanje zemljanih zidova: kada se natopi, zemlja gubi nosivost i može se urušiti. Zemljani zidovi će oporaviti svoju nosivost sušenjem, ali trajne deformacije i pukotine mogu ostati i oslabiti zidove.
- 3 Drveni elementi malterisani zemljom i/ili krećom: zemlja i kreč su otporni na vatru. Ako su dovoljno debele (~ 5 cm), ove vrste gipsa sprečavaju gorenje drveta ili slame. Nadalje, budući da su propusni, ne sprečavaju sušenje drveta ili jezgre zida.
- 4 Pukotine zidova i maltera zbog sušenja: zemljani i krečni proizvodi imaju tendenciju da se skupljaju i pucaju kada se njihov sadržaj vode prebrzo promeni. To se događa u slučajevima ekstremnih promena temperature u kratkom vremenu. Tamo gde su radovi na malterisanju vredni, pripazite se hladnih temperatura nakon požara. Slično tome, nemojte sušiti zgrade nakon poplave pregrevanjem.
- 5 Podizanje tla: volumen gline se povećava sa udelom vode. To može prouzrokovati značajno pomicanje tla i podizanje zidova. Nakon sušenja mogu ostati trajna oštećenja.
- 6 Oštećenje zidnih postolja i maltera: vlaga u tlu raste od dna zidova i može sadržavati soli koje se kristalizuju kada voda ispari. To zauzvrat može ostaviti beli prah na zidnim površinama, a ponekad će prouzrokovati ljuštenje zidanih elemenata i maltera. Nepropusne prevlake (označene crvenim linijama) povećavaju vlagu. Ako vlaga ne može ispariti, može oslabiti koheziju zida i zid može biti u opasnosti od urušavanja.
- 7 Zarobljena (zadržana) voda u podrumu: podrumi su obično poplavljeni duži period i imaju lošu ventilaciju. To izaziva dugotrajne probleme sa vlagom.

Drvena skeletna konstrukcija

Opasnost: Poplava, požar

- 1** Uništavanje tankih komada drveta: tanki delovi drveta koji imaju nosive funkcije, na primer nosači koji se koriste za pričvršćivanje krovnih obloga, drvenih podova ili obloga, lako izgaraju u slučaju požara.
- 2** Ugljenisanje drvenog okvira: kada se dogodi požar, drvene grede počinju goreti, njihovi vanjski slojevi postaju ugljen i površina razvija grubi obrazac provere. Ovo štiti jezgru grede od oštećenja. Tradicionalni drveni okviri obično su preveliki. Jezgro grede stoga obično može nastaviti podržavati težinu krova, čak i ako je vatra zahvatila grede. Međutim, spojevi izgaraju brže od greda, jer imaju niže površine preseka i sadrže metalne debove.
- 3** Iskrivljenje tankih drvenih elemenata: tanki drveni elementi, poput podova, vrata ili obloga, mogu se iskriviti kad su natopljeni. Trebali bi povratiti svoj oblik prilikom sušenja, osim ako se prebrzo osuše. Drvo koje se osuši u roku od nekoliko nedelja verovatno neće istrunuti.
- 4** Slabljene drvenih podova: drveni elementi imaju rizik da ozbiljno oslabe u slučajevima kada ostanu prekriveni mokrim tepisima i/ili blatom nekoliko dana ili više.
- 5** Sabijanje i duboko ribanje tla: neka se tla sabiju nakon povlačenja poplavne vode, što uzrokuje nepravilno smirivanje tla. Nadalje, voda koja brzo teče može rezultovati dubokim ispiranjem koje otkriva ili podriva temelje. Nanet će veliku štetu kućama u drvenom okviru sa temeljima koji nisu dovoljno duboki ili snažni.
- 6** Rušenje zbog vodene snage: može dogoditi ako zgrada počiva na istošenom/nedovršenom kratkom zidu koji se naslanja na temelj i podupire vanjske zidove i pod koji nije dobro pričvršćen za čvrste temelje.

SIGURNOST I STABILIZACIJA

Kako postaviti mreže za mapiranje lokacija objekata i fragmenata

- 1 Da biste kreirali mrežu, prvo uzmite u obzir veličinu, oblik i pristupačnost područja iz kojeg morate dohvati predmete ili fragmente istorijske zgrade. Polaganjem mreže možete identifikovati tačno mesto svakog fragmenta, što pomaže u ponovnoj integraciji izvornih materijala tokom potpune konzervacije.
- 2 U zavisnosti od veličine područja koje pripremate za spašavanje, napravite mrežu merenjem dužine i širine područja i deljenjem na kvadrate jednake veličine. Da biste uklonili velike fragmente ili cigle istorijske zidane konstrukcije, područje koje trebate raščistiti možete podeliti na kvadrate 5x5 m.
- 3 Da biste dohvatili jako fragmentovane dekorativne površine, koristite manje rešetke (vidi fotografiju).
- 4 Mreža se može postaviti tankim konopcima i osigurati malim metalnim ili drvenim koncima. U slučaju potrebe, upotrebite teško kamenje za pričvršćivanje konopca za zemlju. Uverite se da su užad dobro vidljiva kako biste sprečili spoticanje.
- 5 Označite svaki kvadrat alfanumerički i označite ih lepljivim nalepnicama i vodootpornim markerima.

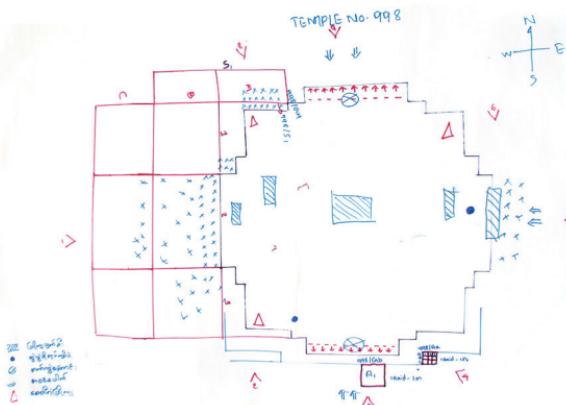

Rešetka za pronalaženje malih fragmenata dekoracija od štuke u pagodi u Baganu, Mjanmar, 2016. Foto: ICCROM.

- 6 Nakon što stvorite svoje mreže, pronađite ih i označite na etažnoj mapi. Obavezno navedite referentni smer (kao što je sever) i glavne pristupne tačke lokaciji. Navedite mesto svake mreže, njeno ime i alfanumerički kod celija.

A1	A2	A3
B1	B2	B3
C1	C2	C3

Primer kako označiti mrežu alfanumerički

Uzorak skice koja mapira položaj različitih mreža, Mjanmar, 2016. Fotografija: J. Krete.

Ako je lokacija poplavljenja ili ako na njoj imate ograničeno vreme, podelite je na široke odjeljke poput A, B ili 1, 2 i razdvojite na mapi lokacije označavajući sever i jug.

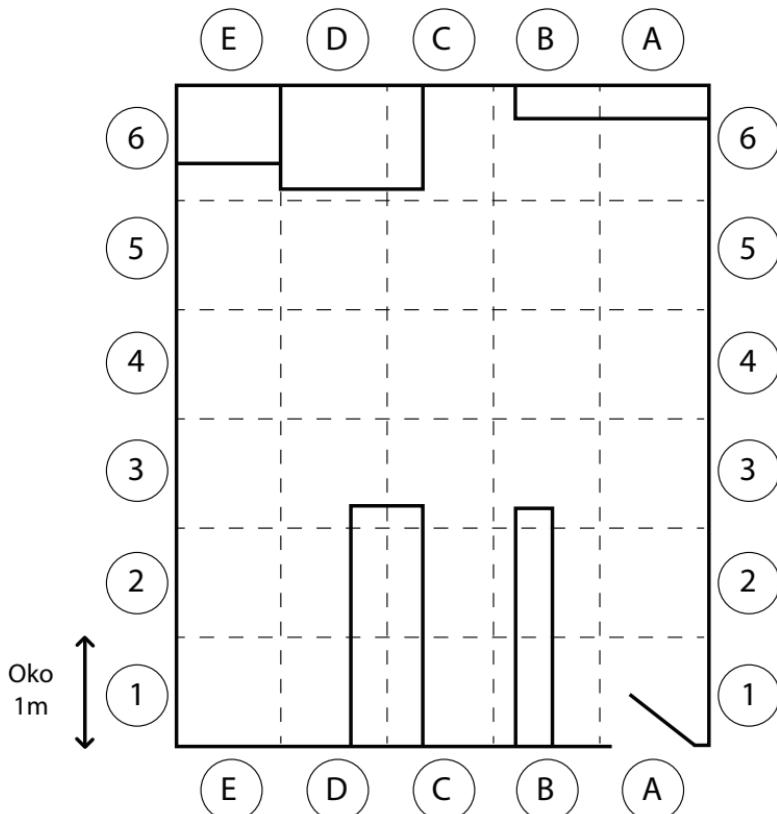
Kako stvoriti kodove za preseljenje u privremenom skladištu

Jednostavan način za pripremu doslednog sistema kodova lokacije u privremenom skladištu, u kojem nema nameštaja, jeste crtanje mreže na podu bojom, lepljivom trakom ili užadima.

Za početak podelite površinu poda na kvadrate prikladne dužine jedinice, npr. 1x1 m. Koristite slova i brojeve za razlikovanje redova i kolona. Zabeležite ih nalepnicama na zidu.

Izdvojeno iz: Tandon, A. 2016. *Ugrožena baština: Hitna evakuacija baštinskih kolekcija*. Pariz, UNESCO i Rim, ICCROM.

Dosupno na: <https://perma.cc/7J4C-TJDK>

Kako kreirati kodove lokacija i identifikacijske brojeve?

Da biste kreirali lokacijski kod, upotrebite kombinaciju slova i brojeva za prepoznavanje mreža/prostora na lokaciji ili u sobama i podovima u zgradama. Na primer, lokacijski kod predmeta evakuisanog iz prostorije 17 u prizemlju zgrade 1 Nacionalnog muzeja mogao bi se zabeležiti kao takav:

NM1-G-17-2

NM - Nacionalni muzej

1 - Broj zgrade

G - Prizemlje

17 - Soba 17

2 - Broj ormarića

Slično tome, šifra lokacije objekta koji je spašen iz odjeljka A1 mreže broj 1 na mestu zvanom Nacionalni park može se zabeležiti kao:

NP-1-A1

NP - Nacionalni park

1 - Broj mreže

A1 - Odeljak mreže

Generalno, takvi sistemi numerisanja prelaze sa identifikacije mesta na kojem se objekat nalazi na tačno određivanje njegove specifične lokacije. Gde je relevantno, dodelite brojeve i slova za identifikaciju mesta, prostora/zgrada, podova, soba i vitrina. Važno je osigurati da sistem brojeva bude dosledan u celosti i da ga razume svo osoblje uključeno u operaciju evakuacije ili spašavanja.

Kako kreirati jedinstveni identifikacijski broj i povezati ga sa kodom lokacije?

Pre premeštanja predmeta, dajte mu jedinstveni identifikacijski broj kako biste mogli pratiti njegovo kretanje tokom spašavanja ili evakuacije. Jedinstveni identifikacijski broj zajedno sa lokacijskim kodom pomaže identifikovati predmet i njegovo prvobitno mesto tokom spašavanja ili evakuacije.

Jedinstveni identifikacijski broj razlikuje se od lokacijskog koda, jer identificuje svaki pojedinačni objekat na dатој lokaciji. Osigurajte da je sistem brojeva razvijen za evakuaciju ili spašavanje jednostavan, ujednačen i razumljiv za sve uključene. To može biti jednostavno sistem brojeva u rastućem redosledu (npr. 01, 02) ili kombinacija slova i broja (npr. A01, A02).

Ako je spašavanje iz mreže, jedinstveni broj objekta sa kodom lokacije može se zabeželiti kao:

Ako imate ograničeno vreme na lokaciji, a prethodna dokumentacija za identifikaciju prostorija i polica nije dostupna, pojednostavite lokacijski kod deljenjem zgrade na šire delove, npr. A, B, C. Snimite odeljke na skici plana zgrade. Ako zgrada ima više spratova, dodajte pojedinačna slova brojevima sprata, npr. A0 za prizemlje i A1 za sprat itd.

Dokumentovanje evakuacije

Koristite dole ilustrovani obrazac za pripremu inventara u svrhu evakuacije. Pomoći će vam u numerisanju i praćenju objekata dok se ne premeste u siguran prostor za privremeno skladištenje.

Ulagani broj	Predhodni broj	Dodeljeni identifikacijski broj	Vrsta predmeta	Materijali	Dimenzije: dužina, širina, visina
U rastućem numeričkom redosledu, od 1 do zadnjeg premeštenog predmeta, pokazuje broj evakuisanih predmeta	U ovo polje se beleži jedinstveni identifikacijski broj dodeljen predmetu u svrhu evakuacije	Vrsta objekta: koristite ga za kratki opis predmeta, npr.: ilustrovani rukopis, skulptura, lađa, itd.	Od čega je predmet napravljen, npr.: staklo, keramika, metal, tekstil, itd.		

Težina	Originalni kod lokacije	Fotografija ili referentni broj plana sprata	Nova lokacija	Fotografija ili referentni broj osnove sprata

Diagram illustrating the flow of information:

- A callout from the "Težina" (Weight) column points to a box containing: "Unesite težinu predmeta. Ukoliko merna vaga nije dostupna, koristite simbole kao što je + da prikažete težinu. Na primer, ukoliko se predmetom može lako rukovati i može biti pomeren od strane jedne osobe koristite +; slično tome, koristite ++ i +++ ukoliko je neophodna specijalna oprema za nošenje i transport."
- A callout from the "Originalni kod lokacije" (Original location code) column points to a box containing: "Navedite orginalne kodove lokacije predmeta"
- A callout from the "Nova lokacija" (New location) column points to a box containing: "Ovo polje treba biti ispunjeno kada je evakuacija završena i kada su predmeti premešteni na sigurniju lokaciju"
- A callout from the "Fotografija ili referentni broj osnove sprata" (Photograph or reference number of the main sprat) column points to a box containing: "Sve fotografije i osnove spratova imaju referentni broj"

Dokumentovanje spašavanja

Ispod je ilustovan obrazac koji pomaže zabeležiti izvorno mesto spašenih predmeta, njihove jedinstvene identifikacijske brojeve, njihovo stanje, tretman za njihovu stabilizaciju i konačni kod preseljenja.

1 POVLAČENJE /1 SPAŠAVANJE			
Ulazni broj	Originalna lokacija	Dodeljeni identifikacijski broj	Pethodni brojevi
			

U rastućem numeričkom redosledu, od prvog do zadnjeg premeštenog predmeta, pokazuje broj predmeta koji su spašeni.

Ovo polje označava jedinstveni identifikacijski broj dodeljen predmetu.

2a ISPITIVANJE(RAZVRSTAVANJE) I STABILIZACIJA				
Vlasnik/ institucija	Orginalni (izvorni) kod lokacije	Tip predmeta	Materijali	Dimenzije: dužina, širina i visina

Ovo polje označava izvorni kod lokacije spašenog predmeta. Izvorni kod lokacije može se odnositi na broj mreže ili kombinaciju brojeva polica, soba i poda, zavisno od sistema usvojenog za dodeljivanje lokacijskih kodova.

Polje 'tip predmeta' koristi se za kratki opis predmeta

Od čega je predmet napravljen, npr: staklo, keramika, metal, tekstil, itd.

2b ISPITIVANJE(RAZVRSTAVANJE) I STABILIZACIJA

Težina	Fotografija ili crtež referentnog broja	Tip oštećenja	Tretman dodeljen (popuniti tokom stabilizacije)	Tretman stabilizacije izvršio/la
<p>'Referentni broj fotografije ili crtež' odnosi se na fotografiju/ crtež predmeta. Ako na lokaciji nema dovoljno vremena za fotografisanje pojedinačnih predmeta, fotografisite grupu predmeta sa njihovim identifikacijskim brojevima. Snimite broj fotografije. Ovo se polje može popuniti u fazi ispitivanja-razvrstavanje ili na mestu privremenog skladištenja, zavisno od raspoloživog vremena.</p> <p>Unesite težinu predmeta. Ukoliko merna vaga nije dostupna, koristite simbole kao što je + da prikažete težinu. Na primer, ukoliko se predmetom može lako rukovati i može biti pomeren od strane jedne osobe koristite +; slično tome, koristite ++ i +++ ukoliko je neophodna specijalna oprema za nošenje i transport.</p>	<p>'Vrsta oštećenja' ukratko ukazuje na fizičko stanje predmeta i vrstu, kao i obim stete koju je pretrpeo.</p>		<p>Ovo polje opisuje vrstu tretmana za stabilizaciju koja se pruža predmetu. Na primer, mokri i zapržani predmeti možda će se morati isprati pre prenošenja u novo privremeno skladište. Takve tretmane moraju pružati konzervatori i obučeni interventni timovi.</p>	

3 UPAKUJTE I PRENOSITE

Prenesen od strane (Preneo/la)	Datum	Kod relokacije
		<p>Ovo polje označava kod za premeštanje dodeljen predmetu nakon što je premešten u novo privremeno skladište. Ovo se polje popunjava nakon što se svi objekti prenesu.</p>

Vodič za rukovanje predmetima kulturne baštine

- 1 Koristite nitrilne ili vinil rukavice za rukovanje prašnjavim ili kontaminiranim predmetima. Pazite da vaše rukavice budu odgovarajuće veličine i da odgovaraju vašim rukama; u protivnom možete slučajno ispustiti ili oštetiti predmet.
- 2 Zamenite rukavice kada se previše isprljaju, kako biste izbegli unakrsnu kontaminaciju prljavštine.
- 3 Nosite masku protiv prašine ako rukujete prašnjavim ili prljavim predmetima.
- 4 Uklonite nakit i dodatke koji se mogu zaplesti ili ogrebatи predmet.
- 5 Pre transporta predmeta sa jednog mesta na drugo, utvrđite jasan put i osigurajte da nema prepreka.
- 6 Uvek držite predmet sa obe ruke. Da biste osigurali uravnoteženje predmeta, stavite jednu ruku ispod predmeta, a drugom ruku poduprite telo predmeta.
- 7 Ne nosite predmete za ručke, izlive ili druge krhte ili isturene elemente.
- 8 Da biste izbegli nesreću ili lom, nemojte istovremeno nositi previše predmeta.
- 9 Gde je to moguće, koristite posude, kutije ili fijoke za premeštanje predmeta. Za prevoz predmeta na daljinu koristite kolica ako su dostupna.
- 10 Za teške ili prevelike predmete potrebne su najmanje dve osobe za siguran prevoz predmeta.

Tandon, A. 2016. *Ugrožena baština: Hitna evakuacija baštinskih kolekcija* Pariz, UNESCO i Rim, ICCROM.
Dosupno na: <https://perma.cc/7J4C-TJDK>

Veće za kolekcije nasleđa. 1998f. *Zbirka, Briga o kolekcijama širom Australije—Rukovanje, transport, skladištenje i izlaganje*. Kanbera, Veće za kolekcije nasleđa.
Dosupno na: <https://perma.cc/5XRJ-U9R3>

Vodič za pakovanje predmeta kulturne baštine

- 1 Nepravilno pakovanje može naneti trajnu fizičku štetu kulturnim objektima, jer su oni obično krhki zbog starosti ili prošle upotrebe. Iz tog razloga, važno je uzeti u obzir sledeće prilikom pakovanja takvih predmeta za hitnu evakuaciju:

Predmeti spakovani za preseljenje u privremeno skladište u Nacionalnom muzeju Nepala, Katmandu, 2016. Foto: Aparna Tandon, ICCROM.

- Upotrebljeni materijali za pakovanje trebaju zaštititi površinu predmeta i smanjiti izloženost udarcima, vibracijama, prašini i drugim zagađivačima te naglim fluktuacijama u vanjskoj okolini.
 - Da bi se izbeglo naprezanje ili deformacija, materijali koji se koriste za pakovanje trebaju odgovarati obliku i veličini predmeta.
 - Trebalo bi biti lako identifikovati predmet unutar njegovog paketa. To će vam pomoći da minimizujete njegovo rukovanje.
- 2 Da biste odabrali pravi materijal za pakovanje, važno je identifikovati materijale od kojih su izrađeni predmeti za pakovanje. Na primer, prilikom pakovanja predmeta ili tekstila na papiru, pazite da se ne stavljuju u posudu koja može ispušтati kisele pare (npr. bilo šta od svežeg drveta ili šperploče).
- 3 Od dostupnih materijala odaberite najkvalitetnije za direktni kontakt sa predmetom. Generalno, neuštirkani pamuk ili neobojeni muslin mogu se sigurno koristiti za umotavanje većine organskih i neorganskih materijala.
- 4 Dok skupljate materijale za pakovanje, pokušajte odabratи materijale koje možete koristiti u različite svrhe. Ovo će pomoći u smanjenju troškova i osiguranju efikasne upotrebe resursa.

- 5** Da biste spakovali predmete, izaberite kutije sa poklopцима i dovoljno čvrste da se slažu ispod drugih kutija.
- 6** Ako koristite već upotrebljene kutije ili sanduke, osigurajte se da u njima nije ostalo nikakvih kontaminanata, kao što su ostaci povrća, štetočina ili hemikalija.

Drvena kutija obložena nevezanim i nebojenim pamukom kako bi se osiguralo sigurno okruženje za tekstile umotane u muslin, Nepal, 2016. Foto: Aprna Tandon, ICCROM.

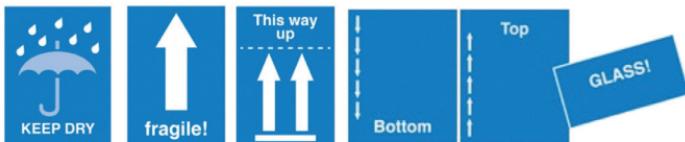
- 7** Spakujte predmete izrađene od sličnih materijala. Koristite pregrade ili materijale za jastuke kako biste sprečili kontakt između predmeta.
- 8** Ne stavljamte lagane i teške predmete u istu kutiju/sanduk, jer teški predmeti mogu pasti na lagane i prouzrokovati stres ili lomove.
- 9** Nakon što stavite predmet (e) u sanduk ili kutiju, ispunite praznine materijalom za jastuke kako biste sprečili pomicanje predmeta i apsorbovali udarce.
- 10** Za pakovanje vrednih dokumenata ili umetničkih dela na papiru ili papirusu koristite ravne kutije. Alternativno, umotajte predmet u kvalitetan papir, kao što je papir od pamučnih krpa, a zatim ga postavite između dva kruta oslonca.

*Uniforme i ostala odeća položeni ravno na krute nosače, Nepal, 2016.
Fotografija: Aparna Tandon, ICCROM.*

- 11** Da biste spakovali više papirnih predmeta, odvojite pojedinačne predmete kvalitetnim listovima praznog papira. To će pomoći da se smanji rizik od prelaska tinte ili boje sa jednog predmeta na drugi.
- 12** Da biste zadržali oblik i strukturu knjige, umotajte je u papir dobrog kvaliteta, a zatim je postavite sa hrbatom(kičmom) okrenutom prema dnu posude.
- 13** Za pakovanje velikog i neuokvirenog umetničkog dela u papir ili tekstil, upotrebite slikovnu tubu arhivskog kvaliteta i umotajte umetničko delo licem prema vani. Na kraju rolnu prekrijte muslinom ili kvalitetnim ručno rađenim papirom. Ako tuba arhivskog kvaliteta nije dostupna, upotrebite kartonsku cev debelih zidova i umotajte muslin ili kvalitetan papir pre nego što na nju namotate umetničko delo. Pazite da je prečnik tube veliki, jer će to smanjiti rizik od oštećenja usled gužvanja.
- 14** Krhke predmete izrađene od materijala poput terakote, stakla ili keramike spakujte u posebne plastične vrećice pre nego što ih stavite u jednu veliku posudu. Koristite materijale za jastuke i/ili pregrade kako biste sprečili kontakt sa drugim predmetima i izbegli oštećenja zbog abrazije.
- 15** Da biste osigurali pravilno pakovanje u vanrednim uslovima, radite u proizvodnoj liniji. Dodelite jednoj osobi da zamota, drugoj da pripremi spremnik, a trećoj osobi da predmet označi jedinstvenim identifikacijskim brojem i smesti ga u pripremljeni spremnik.

- 16** Uverite se da svi okviri imaju nalepnice koje označavaju broj i vrstu objekata koji se nalaze u njima.
- 17** Kako biste izbegli neispravno rukovanje kutijama koje sadrže predmete kulturnog nasleđa, označite ih uobičajenim znakovima: „lomljivo“, „gore/dole“, „pažljivo rukujte“, „ovamo prema gore“ i „održavajte suvim“.

Izdvojeno iz: Tandon, A. 2016. *Ugroženo nasleđe: Hitna evakuacija kolekcija nasleđa*. Pariz i Rim, UNESCO i ICCROM.
Dosupno na: <https://perma.cc/7J4C-T JDK>

Organski i neorganski materijali

Materijali su klasifikovani kao organski ili neorganski. Organski materijali nastaju kroz životne procese biljaka i životinja. Neorganski materijali su materijali koji uglavnom nisu nastali ovim procesima. Drugi način razmišljanja o tome je da materijali potiču iz životinjskih, biljnih (organskih) i mineralnih (neorganskih) izvora. Izuzeci uključuju školjke i zubnu gleđ.

Organski materijali uključuju:

kožu, kosu, svilu, slonovaču, kornjačin oklop i kosti, koji potiču iz životinjskog sveta; i drvo, drvena vlakna (platno, lična vlakna i pamuk) papir i guma, koji potiču iz biljnog svijeta. Plastika se obično smatra organskim materijalom.

Proizvedeni su od materijala poreklom iz biljnog i životinjskog sveta.

Organski materijali imaju sve sledeće karakteristike:

- njihov hemijski sastav zasnovan je na ugljeniku;
- ako se zagreju, sagorevaju na sobnoj temperaturi;
- osetljivi su na svetlost;
- izloženi su napadima mikroorganizama i insekata;
- razmenjuju (apsorbuju i resorbuju) vodenu paru sa atmosferom;

U neorganske materijale ubrajaju se:

metali, kamen, staklo, keramika, ljska (ljska je anorganski materijal, iako je stvorena u procesu).

Anorganski materijali imaju sve sledeće karakteristike:

- nisu sačinjeni od ugljenika;
- ne gore na normalnim ambijentalnim temperaturama;
- obično nisu osetljivi na svetlost;
- nisu izloženi napadima insekata;
- ne mogu osigurati hranu za mikroorganizme;

Uopšteno organski materijali su topliji na dodir, gipkiji i imaju manju gustinu od neorganskih materijala, dok su anorganski materijali obično tvrđi i lomljiviji. Svako od nas ima dugogodišnje široko iskustvo u prepoznavanju materijala, od naše interakcije sa njima u našem svakodnevnom životu. Pažljivim ispitivanjem i rukovanjem predmetom obično možemo prepoznati osnovni materijal od kojeg je predmet napravljen. Svaki materijal ima prepoznatljivu kombinaciju kvaliteta, poput boje, sjaja, krutosti (ili fleksibilnosti), teksture, mirisa i težine, koje prepoznajemo.

Izdvojeno iz: MekKord Em end Stoun Ti 2002. Propadanje baštine. Generacija 2: edukacija i prateći materijali (McCord, M., & Stone, T. 2002. Deterioration of Collections: Education and Support Materials). ICCROM neobjavljeni materijal. Rim.

Kanadski konzervatorski institut. 2017. *Briga o predmetima i kolekcijama*. Otava, Ministar javnih radova i Vlade .
Dosupno na: <https://perma.cc/ZDG8-Y4UU>

Kako obaviti trijažu ili odrediti prioritete za objekte kulturne baštine kada je njihov značaj nepoznat i prethodna dokumentacija nije dostupna?

Kada se vrednost predmeta kulturne baštine ne može utvrditi postojećom dokumentacijom, važno je uspostaviti kriterijume kako bi se efikasno odredili prioriteti evakuacije, stabilizacije, skladištenja, sigurnosti i budućeg tretmana materijala kulturne baštine.

Uzmite u obzir sledeće:

- **Koji je značaj kulturne baštine za lokalnu zajednicu?** U dogovoru sa čuvarima i starateljima pogodene kulturne baštine, pokušajte uspostaviti odgovore na kriterijume ocenjivanja kao što su: koja je starost predmeta? Kakva je važnost predmeta za kolektivno pamćenje ili identitet zajednice?
- **Kakva je vrsta i težina oštećenja kulturne baštine?** Na primer, dajte prednost suvim i netaknutim predmetima nad mokrim i slomljenim predmetima. Prvo spakujte i premestite neoštećene predmete.
- **Od čega su napravljeni predmeti?** Predmeti izrađeni od organskih materijala (papir, tekstil, drvo, proizvodi životinjskog porijekla, poput kostiju) trebaju imati prednost nad predmetima izrađenim od anorganskih materijala. Neorganski materijali, poput kamena, keramike i metala, ređe će pretrptjeti dodatna oštećenja ako se tretman odloži.
- **Koji su rizici?** Koji su rizici za predmet ako ostane u trenutnom stanju oštećenja? Hoće li se šteta povećati ako se ne leči?
- **Koja je veličina i težina predmeta?** Možda nećete imati dovoljno vremena ili resursa za premeštanje prevelikih predmeta ili onih koji su izuzetno teški, npr. dizanje mozaika ili zidnih uokvirenih uljanih slika. Uklonite lakše prenosne predmete i osigurajte teške ili prevelike predmete na licu esta.

Van Balen, K. 2008. Nara Grid: Šema evaluacije po Narinom dokumentu autentičnosti, *APT bilten br 39* (2/3):39-45.
Dostupno na: <https://perma.cc/DL8A-E32V>

Rasel , R i Vinkvort, K. 2009. Značaj 2.0: *Vodič za procenu značaja kolekcija*. Kanbera, Veće za kolekcije, Australija.
Dostupno na: <https://perma.cc/GJ8G-ERAN>

Međunarodno veće za spomenike i nalazišta Australija-ICOMOS 2013. *Baranska povelja: ICOMOS-ova Povelja o mestima od kulturnog značaja Australija, 2013.* Burvud, ICOMOS.
Dostupno na: <https://perma.cc/ULL9-UY9U>

Stabilizacija oštećene pokretne kulturne baštine

Čišćenje suvih površina

Kada je prikladno čišćenje suvih površina?

- Čišćenje suvih površina prikladno je kada ima dovoljno nečistoće ili prašine koja šteti samom predmetu, ili predmetima u neposrednoj blizini, ukoliko se ne ukloni.
- Predmet mora biti strukturno zvučan ili dobro podupret. Ne čistite predmete ili fragmentirane strukturne elemente koji su krhki. Ako se brinete da će se neki predmet slomiti tokom čišćenja, nemojte ga pokušavati očistiti.
- Uzmite u obzir krhkost dekorativnih elemenata, poput boje ili pozlate. Ako je verovatno da će se tokom čišćenja ukloniti izvorni materijal, razmislite je li potrebno izvršiti čišćenje.
- Budite pažljivi prilikom čišćenja arheološkog materijala. Arheološki predmeti mogu imati nakupine ili prljavštinu na svojim površinama ili unutar predmeta koji su od naučnog značaja. Da biste sprečili preterano čišćenje, zatražite pomoć konzervatora ili arheologa kako biste bili sigurni da nećete ukloniti važne naučne podatke. Ako takva stručnost nije dostupna, očistite samo prljavštinu sa vanjske strane predmeta. Nikada ne čistite unutrašnjost.

Površinsko suvo čišćenje obojene kutije četkom sa mekanim čekinjama, Haiti, 2010.

Foto: Aparna Tandon, ICCROM.

Kako očistiti suve površine?

- 1 Za površinsku prljavštinu ili jaku prašinu, meka četka ili usisavač mogu se koristiti za uklanjanje prljavštine. Kontaminanti, poput prašine, čađi, prljavštine i ostalih naslaga mogu se ukloniti upotrebom **četkica i sunđera** sa mekanim vlaknima. Ako imate pristup neprekidnom napajanju i usisivaču s **HEPA (High-Effective Particulate Absorbing-HEPA)** filterom, on se može koristiti za uklanjanje opuštene površinske plesni i ukorenjene prljavštine.
- 2 Ako koristite usisavač, prekrijte mlaznicu **finom mrežicom ili gazom**, tako da imate veću kontrolu nad pritiskom vazduha i slučajno ne usisate deo predmeta. Ako usisavate prljavštinu sa dvodimenzionalnih predmeta, pažljivo zadržite usisavač na vrhu predmeta (ne dodirujući ga) i nežno četkajte prljavštinu prema mlaznici.
- 3 Za čađ ili druge vrlo sitne čestice koristite **dimni sunđer** za uklanjanje prljavštine. Nikada ne upotrebljavajte sunđere na metalnim predmetima. Umesto toga koristite **četku ili gazu**.
- 4 Da biste očistili površinu trodimenzionalnog predmeta, čvrsto je držite pre nego što pokušate koristiti četku ili sunđer. Ako je predmet velik, težak ili ga je nezgodno držati, zamolite nekoga da vam ga pridrži ili stabilizuje.
- 5 Da biste očistili površinu dvodimenzionalnog predmeta, poput umetničkog dela na papiru ili slike na platnu, stavite predmet na čistu, ravnu površinu prekrivenu **ceradom ili plastikom**. Neka partner istovremeno drži predmet na gornjem i donjem uglu i nežno očetka prašinu ili prljavštinu.
- 6 Kada uklanjate prljavštinu, pažljivo pazite da ne istrošite površinu predmeta. Da biste sprečili abraziju, nemojte previše pritisnati kada uklanjate prljavštinu i četkajte samo u jednom smeru.
- 7 Kada sunđerom uklanjate sitne površinske nečistoće, poput čađi, ne trljajte sunđer po predmetu. Lagano pritisnite sunđer na zahvaćeno područje kako biste uklonili prljavštine. Kad se površina sunđera previše isprla, odrežite prljavi deo sunđera makazama i nastavite s čišćenjem čistim delom sunđera.

Australijski ratni pomen. Konzervatorijski savet: *Čišćenje predmeta oštećenih od čadi*. Kanbera, Australijski ratni pomen.
Dosupno na: <https://perma.cc/Q38H-G6KT>

Kanadski Institut za konzervaciju 2017. *Briga o predmetima i zbirkama*. Otava, Ministar za javne rade i Vladu.
Dosupno na: <https://perma.cc/ZDG8-Y4UU>

Veće za zbirke nasleđa. 1998. *Zbirke: Briga o kolekcijama širom Australije-Upravljanje kolekcijama*. Kanbera, Veće za kolekcije nasleđa.
Dosupno na: <https://perma.cc/5NAY-J562>

Skot, M. 2003. *Bušfajrs, Zaštiti svoje dragocenosti*, Melburn, Univerzitet Melburn.

Dosupno na: <https://perma.cc/8KVN-5YJQ>

Čišćenje vlažnih površina

Kada je prikladno čišćenje mokre površine i šta je potrebno?

- 1 Čišćenje treba sprovoditi samo na objektima koji su već mokri i zagađeni jakim naslagama, poput blata.
- 2 Čišćenje treba sprovoditi samo na objektima koji su već mokri i zagađeni jakim naslagama, poput blata.
- 3 Osigurajte pripremljene sekundarne potporne materijale za mokre materijale na kojima se treba osušiti.
- 4 Morate imati pristup zalihi čiste tekuće vode.
- 5 Osigurajte da vam je na raspolaganju velika površina za upotrebu i uklanjanje prljave vode. Držite ovo područje odvojeno od suvih radnih stanica kako biste izbegli kontaminaciju drugih predmeta.

Kako očistiti mokre materijale?

- Stavite ravne, **plitke tacne** u red i napunite ih čistom vodom. Broj tacni koji će vam trebati zavisit će od toga koliko su vaši predmeti prljavi i o količini predmeta koji trebaju čišćenje. Treballi biste imati na raspolaganju najmanje tri tacne za ispiranje predmeta. Ako su predmeti vrlo prljavi, trebat će vam više tacni za više ispiranja.

- Postavite mokri predmet na vodonepropusni nosač, poput čvrste **plastične folije ili poliesterske mreže** (za predmete kao što su papir, fotografije i mali ravni tekstil). Proverite da li je osnovna potpora nešto veća od objekta.
- Lagano stavite predmet u prvu tacnu. Rukama uzburkajte vodu i nežno uklonite blato i druge naslage. Ne koristite četke ili druge alate za uklanjanje prljavštine.
- Izvadite predmet iz prve tacne i prebacite ga u drugu tacnu sa čistom vodom. Ponovite postupak ispiranja i pređite na treću tacnu. Nastavite postupak dok se ne stigne do posljednje tacne i ne uklone naslage blata.

Za fotografski materijal

Dijapoziitivi i fotografiski negativi mogu se ispirati i sušiti na vazduhu koristeći gornju metodologiju. Međutim, fotografije treba ispirati pod nadzorom, jer određene vrste fotografija mogu zahtevati poseban tretman.

Mokre fotografije sa blatnjavim površinskim naslagama, podržane poliesterskim pločama za ispiranje u tacnama, Italija, 2017. Foto: ICCROM.

Za knjige

Vlažnu, zatvorenu knjigu koja ima blatnjave naslage na vanjskoj strani treba držati zatvorenu tokom ispiranja. Čvrstim ručnim pritiskom istisnite višak vode. Ne otvarajte knjigu i ne upotrebljavajte prekomernu silu kada vršite pritisak.

Za tekstil

Nemojte cediti ili uvijati tekstil kako biste uklonili višak vode. Koristite guste sundere za upijanje vode. Stavite sunđer na mokri tekstil i lagano ga pritisnite da upije vodu. Kad je sunđer pun, izvadite ga i iscedite prljavu vodu u kantu i isperite pre sledeće upotrebe.

Za velike predmete (potrebne su dve osobe)

Ako je predmet prevelik ili težak da bi se mogao staviti u poslužavnik, postavite ga blizu izvora tekuće vode. Jedna osoba može podupirati predmet, dok druga osoba ispira objekat blagim mlazom vode. Ako crevo ili cev nisu dostupni, namočite sundere čistom vodom i iscedite ih preko predmeta ili koristite male posude da lagano prelijete vodom površinu. Nakon čišćenja, lagano ga osušite sunđerima ili upijajućom krpom.

Odeljenje za unutrašnju bezbednost, Federalna agencija za upravljanje hitnim situacijama 2018. *Spašavanje dragocenog nasleđa uništenog u poplavama*. Vošington Di Si. Odeljenje za unutrašnju bezbednost SAD.

Dosupno na: <https://perma.cc/XY64-GPM6>

Levitán, A 1993. Hitni tretmani vodom natopljenog nameštaja i drvenih predmeta. *Služba nacionalnih parkova Konzerv o Gram*, Vošington Di Si , Odeljenje za unutrašnje poslove, SAD..

Dosupno na: <https://perma.cc/4J9T-SFVZ>

Državna biblioteka Kvinslend 2014a. *Briga o kolekcijama: Spašavanje kolekcija oštećenih vodom*. Brizben, Vlada Kvinslenda.

Dosupno na: <https://perma.cc/8V9X-YFNS>

Metode sušenja predmeta

Sušenje vlažnih predmeta na vazduhu

Predmeti kulturne baštine često su izrađeni od kompozitnih materijala i stoga ih treba sušiti u kontrolisanim uslovima, gdje je to moguće. Jedna od najjednostavnijih metoda sušenja predmeta je njihovo sušenje na vazduhu.

Uslovi za predmete koji se suše na vazduhu:

- Pronadite hladno i suvo (ne vlažno) područje. Ako je moguće, nabavite neke teške izduvne ventilatore i odvlaživače vazduha kako biste osigurali odgovarajuću cirkulaciju vazduha i nisku relativnu vlažnost u sobi u kojoj radite. Ako niste u mogućnosti nabaviti izduvne ventilatore i odvlaživače vazduha, barem proverite da li je soba dobro prozračena ili upotrebite male prenosne ventilatore.
- Izbegavajte izlaganje predmeta koji se suše direktnoj sunčevoj svetlosti. Izbegavanje direktne sunčeve svetlosti sprečit će izbelivanje predmeta ili promenu oblika tokom procesa sušenja.
- Ako je moguće, za uštedu prostora koristite zaslone za sušenje i regalna kolica za sušenje više malih predmeta.

Kako sušiti predmete na vazduhu?

Za metale

Metali koroziraju ako predugo ostanu mokri ili vlažni. Sušite metalne predmete što je brže moguće. Koristite mekane peškire i pamučne čaršafe kako bi upijali vlagu i poduprli predmete dok se suše. Ako je potrebno, koristite prenosni ventilator da biste ubrzali postupak.

Sušenje metalnih predmeta na vazduhu tokom simulacije u nuždi, Dablin, 2017.

Foto: ICCROM i Irski nacionalni komitet za Plavi štit

Za keramiku i staklo

Upotrebite mekane peškire i pamučne čaršafe kako bi upili vlagu i podržavali krhkou keramiku i staklene predmete dok se suše. Zamenite materijale za sušenje kad više ne budu mogli upiti vlagu.

Za kosti i slonovaču

Upotrebite **sundere** za uklanjanje vlage sa predmeta od kosti i slonovače. Postavite **poliestersku mrežu** ili labave listove **polietilena** na vrh predmeta kako biste usporili proces sušenja. Prebrzo sušenje kosti ili slonovače može prouzrokovati pucanje i lomljenje.

Za tekstil i kožu

Podstavite tekstil i predmete od kože sa upijajućim neobojenim materijalima, **poput upijajućeg papira ili belih peškira i pamučnih listova**. Osušite ih u obliku u kojem ste ih pronašli, u ravnom vodoravnom položaju. Ne pokušavajte preoblikovati predmet dok se suši.

Za predmete biljnog porekla

Koristite upijajući papir, kao što je **mesarski papir**, za uklanjanje viške vlage sa predmeta izrađenih od biljnih vlakana, poput pletenih korpi. Postavite **poliestersku mrežu** po vrhu predmeta kako biste kontrolisali postupak sušenja. Ne pokušavajte odvojiti delove niti preoblikovati predmet tokom sušenja.

Za knjige

Ako je knjiga blago mokra i ima čvrstu poleđinu i korice, naslonite je na čistu i ravnu površinu, podignite i otvorite je da se osuši ventilatorom.

Sušenje knjige na vazduhu tokom simulacije u nuždi, Dablin, 2017.
Foto: ICCROM i Irski nacionalni komitet za Plavi štit.

Knjige koje su potpuno mokre treba sušiti horizontalno. Uklonite višak vlage umotavanjem knjige u upijajući neobojen papir, kao što je **papir za upijanje**. Da biste osušili štampane knjige, umetnите upijajući papir između delova knjige kako biste stranice učinkovitije osušili. Pazite da materijal za reziranje bude malo veći od knjige da bi upio vlagu i pobrinite se da ne dopire do poleđine. To će pomoći da se izbegne izobličenje poleđine. Kada materijal za preplitanje bude previše vlažan, promenite ga.

Ako su stranice knjige izrađene od sjajnog premazanog papira, kao poprečni materijal koristite poliestersku mrežu.

Za knjige kod kojih je naslovica obojena, stavite **papir za zamrzavanje** između korica i stranica unutra kako biste sprečili prenošenje boja i mrlja.

Za slike, umetnička dela na papiru i fotografске materijale

Gde je moguće, odvojite oštećene okvire od slika, umetničkih dela i fotografija. Ako je umetničko delo ili fotografija zlepljeno za staklo okvira, ne pokušavajte ga odlepiti od stakla.

Pod nadzorom, pažljivo uklonite slike, umetnička dela i fotografije sa svojih nosila ili nosača. Uklonite ove predmete sa nosača samo pod nadzorom stručnjaka.

Fotografije, slike i umetnička dela se suše okrenute prema gore. Koristite polesterske mrežaste ili upijajuće papire, kao što je filter papir za apsorpciju, papir za podupiranje umetničkih dela na papiru, platnu i tekstilu. U slučaju umetničkih dela i fotografija koje su i dalje pričvršćene na staklo, osušite licem prema gore u vodoravnom položaju. Izbegavajte direktnu sunčevu svetlost.

Savet za zbirke nasleđa. 1998. Zbirke: *Briga o kolekcijama širom Australije-Upravljanje kolekcijama*. Kanbera, Savet za kolekcije nasleđa.

Dosupno na: <https://perma.cc/5NAY-J562>

Sušenje vlažnih predmeta zamrzavanjem i vakumskim zamrzavanjem

Kad je dostupno, sušenje zamrzavanjem je najdelotvorniji način za stabilizaciju velikih količina organskih predmeta iz bibliotske i arhivske građe koja je oštećena vodom. Kod sušenja zamrzavanjem led se uklanja iz materijala i pretvara u paru. Vakum sušenje zamrzavanjem je još efikasnije i ubrzava proces sušenja uklanjanjem vazduha kao i vodene pare iz materijala.

Sušenje zamrzavanjem i skladištenje organskih materijala na niskim temperaturama nakon opasnih događaja omogućiće više vremena za pronalaženje sredstava i obnavljanje oštećene infrastrukture, što zauzvrat pomaže obnavljanju materijala u stabilnom okruženju.

Kompozitni predmeti izrađeni od materijala kao što su drvo, slonovača, kost i papir, mogu se iskriviti tokom sušenja zamrzavanjem. Izobličenja su uzrokovana različitim svojstvima upravljanja materijala, što često uzrokuje nejednako sušenje.

Priprema predmeta za zamrzavanje

- Kada organizujete prostor za skladištenje zamrzivača, imajte na umu specifikacije materijala za pakovanje zamrzivača. Ove podatke mogli biste saznati od kompanije koja pruža uslugu. Generalno, kutije od talasastog kartona za masivnije terete, plastične gajbe za mleko, hleb ili voće pogodne su za čuvanje vlažnih materijala u zamrzivačima.
- Osigurajte pristup hladnjacima za transport vlažnih materijala do skladišta.
- Ne ispirajte i ne perite velike količine krhkih organskih materijala.
- Čvrsto spakujte knjige, sklopljenih korica kako biste izbegli izobličenja dok se suše.
- Koristite zamrzivački papir ili vrećice za odvajanje posebnih predmeta, kao što su knjige uvezane u kožu. Navedite koji su predmeti prioritetne stavke, koje treba proveriti tokom procesa zamrzavanja.

Oštećenje i propadanje

Australijski Institut za konzervaciju kulturnog materijala. 2017. *Vizuelni rečnik*. Kanbera, Australijski Institut za konzervaciju kulturnog materijala.

Dosupno na: <https://perma.cc/4P8N-5GBP>

Kanadski Institut za konzervaciju. 2017. *Faktori propadanja*, Otava, Ministar za javne radove i Vladu, Kanada.

Dosupno na: <https://perma.cc/S65F-KNA5>

Briga o zbirkama kulturne baštine

Kanadski Institut za konzervaciju. 2017. *Briga o predmetima i kolekcijama*. Otava. Ministar za javne radove i Vladu. Dosupno na: <https://perma.cc/ZDG8-Y4UU>

Savet za zbirke nasleđa. 1998a. *Zbirke: Briga o kolekcijama širom Australije-Briga o kulturnom materijalu 1*. Kanbera, Savet za kolekcije nasleđa.

Dosupno na: <https://perma.cc/9DS2-DRPA>

Savet za zbirke nasleđa. 1998b. *Zbirke: Briga o kolekcijama širom Australije- Briga o kulturnom materijalu 2*. Kanbera, Savet za kolekcije nasleđa.

Dosupno na: <https://perma.cc/49CQ-QVUV>

Materijali i oprema za evakuaciju

U zavisnosti od vrste hitne situacije i mesta koje snimate, sledeću opremu treba nabaviti pre dolaska na mesto.

Za dokumentaciju

- Kamera, sa rezervnim baterijama, za foto dokumentaciju
- Blokovi za skice, grid papir i sveske/notesi
- Fascikla sa metalnom klipsom za držanje papira
- Olovke i vodo otporne olovke u više boja
- Trake za merenje
- Štap za merenje dometa 2 m, za dokumentovanje objekata velikih razmara i pružanje merila za fotografiju konteksta
- Razmara od 10 cm za dokumentovanje malih predmeta ili fotografisanje izbliza
- Kruti karton i traka
- Keper i pamučna traka za vezivanje etiketa i paketa
- Samoljepljive nalepnice koje se koriste na nosačima za pakovanje radi zapisivanja identifikacijskih brojeva predmeta. Takve nalepnice ne bi trebale biti pričvršćene na površinu predmeta

Za pakovanje i transport

- Neuštirkani, beli muslin ili fini pamuk: ovo se može sigurno koristiti kao amortizacijski (podložni) materijal ili za umotavanje većine predmeta. Takođe je široko dostupan.
- Čisti papir od krpe: dobra zamena za tkivo bez kiselina i lako dostupan papir od pamuka i/ili platnenih krpa može se koristiti za umotavanje papira i tekstila.
- Poliesterska folija: prozirna i bezbojna plastična folija koja se koristi za čuvanje fotografija ili drugih papirnih dokumenata. Obično se prodaje kao „Mylar“ ili „Melinex“.

- 'Tyvek®': sintetički materijal izrađen od polietilenskih vlakana velike gustine. 'Tyvek' se može koristiti za izradu vodootpornih presvlaka. Obično se koristi za zaštitu zgrada tokom gradnje.
- Cerada
- Polietilenska pena: obično se prodaje kao 'Ethafoam', polietilenska pena se može koristiti kao amortizacijski materijal, jer se lako može rezati kako bi se u nju ugradio predmet koji se pakuje kako bi se apsorbovali udarci.
- Zaštitna folija sa mehurićima: kratkotrajno rešenje, folija sa mehurićima može se koristiti kao materijal koji apsorbuje udarce. Međutim, mehuričasta površina ne sme biti u direktnom kontaktu sa predmetom.
- Jastuci: obični jastuci mogu se koristiti za pakovanje krhkih predmeta.
- Peškiri: beli pamučni peškiri mogu se koristiti kao materijal za umetanje.
- Polietilenske vreće: polietilenske vrećice za namirnice mogu se koristiti za pakovanje krhkih ili malih predmeta.
- Kartonske kutije: obične kartonske kutije mogu se koristiti kao spremnici za predmete. Međutim, starenjem mogu ispuštaći kisele pare, što može biti štetno za predmete. Kako bi se predmeti zaštitili, preporučuje se da unutrašnjost kartonske kutije bude obložena neštirkanim i neobojenim pamukom ili čistim krpenim papirom.
- Drvene gajbe za voće: obično izrađene od nekvalitetnog drveta, takve se gajbe mogu koristiti za transport anorganskih materijala, poput kamena ili gline. Međutim, moraju biti obloženi papirom ili pamukom. Upotreba takvih sanduka u osnovi je kratkotrajno rešenje.
- Plastične kutije: prozirne posude od plastike koje se obično koriste za čuvanje hrane mogu poslužiti kao posude za lomljive ili male predmete.
- Plastične gajbe: često se koriste za nošenje kartona sa mlekom ili voća i povrća, plastične gajbe su još jedno kratkotrajno rješenje za skladištenje i transport predmeta.
- Plastične tacne: obično se koriste u muzejima i arhivima, plitki plastični tanjiri od polietilena mogu se sigurno koristiti za skladištenje i transport predmeta.

- Tube za postere: tube za savijanje širokog promera mogu se koristiti za pakovanje platna i umetničkih dela od papira i tekstila.
- Palete: plastične ili drvene palete mogu se koristiti za skladištenje kutija sa predmetima i njihovo držanje na zemlji. Međutim, ako koristite drvene palete, pobrinite se da u njima nema insekata i da su prekriveni polietilenskim pločama ili ceradom kako biste sprečili direktni kontakt sa kutijama u kojima se nalaze predmeti nasleđa.
- Traka za pakovanje
- Makaze
- Noževi za rezanje kutija
- Samolepljive nalepnice za označavanje kutija i skladištenje

Dodatni materijal

- Uže
- Linijari
- Kante
- Merdevine
- Kolica
- Ručna kolica

Materijali i oprema za spašavanje

Ove liste nisu konačne. Naveli smo materijale koji su lako dostupni. Ne ustručavajte se koristiti prikladnije materijale ako ih možete pronaći u dovoljno velikim količinama ili koristiti lokalno dostupne materijale, sve dok osiguravate da ih možete koristiti bez rizika za predmete ili strukture koje stabilizujete.

Za osiguranje lokacije

- Traka upozorenja za ograničavanje nesigurnih područja ili područja sa ograničenim pristupom.
- Žičana mreža: osnovna pocinčana ograda ili velika ograda. Pomoću nje možete sprečiti pristup određenim područjima.
- Sigurnosna signalizacija sa uobičajenim znakovima za označavanje opasnih područja ili zona zabranjenog pristupa. Oznake bi trebale biti velike, jasno vidljive i lako prepoznatljive.
- Snažna lepljiva traka: vodootporna traka sa potpornim slojem i osjetljiva na pritisak.
- Drveni štapići za pričvršćivanje sigurnosne signalizacije i upozoravajuće trake.
- Drvene daske za osiguravanje oslabljenih podova tokom procene.
- Stepenice za dohvatanje visećih predmeta kojima se lako može rukovati.

Za dokumentaciju

- Kamera, sa rezervnim baterijama, za foto dokumentaciju
 - Blokovi za skice, grid papir i sveske/notesi
 - Fascikla sa metalnom klipsom za držanje papira
 - Olovke i vodo otporne olovke u više boja
 - Metar
- Razmernik dometa 2 m za dokumentovanje objekata velikih razmara i pružanje skale za kontekst fotografije
- Razmernik od 10 cm za dokumentovanje malih predmeta ili fotografisanje izbliza

- Kruti karton i traka
- Keper i pamučna traka za vezivanje etiketa i paketa
- Samolepljive nalepnice koje se koriste na nosačima za pakovanje radi zapisivanja identifikacijskih brojeva predmeta. Takve nalepnice ne bi trebale biti pričvršćene na površinu predmeta.

Za stabilizaciju oštećenih predmeta

- Uže u boji ili kanap za izradu rešetke
- Cerada
- Lepljive etikete i papirići ('Post-it Notes')
- Olovke i vodootporni flomasteri za etiketiranje
- Mekane ravne četke u više veličina
- Četkice za čišćenje keramike
- Sunderi u više veličina
- Sunderi/gumice za dim: dostupne su kod dobavljača konzervativnih proizvoda u odabranim prodavnicama umetnina i zanata.
- Papirne maramice
- Plastične vrećice 'Ziplock'
- Plitke tacne
- Poliesterska mreža ili mreža
- Usisivač, ako je dostupan
- Kante
- Police sa kolicima
- Stalci za sušenje odeće
- Kartonske i plastične kutije za teška opterećenja

Razmernik 10 cm

Skalper

Upozoravajuća
traka

Pamučna vrpca/
konop

Neštirkani beli
muslin

Traka za merenje/
pantljika

Selotejp traka za
pakovanje

Sunderi za suvo
čišćenje

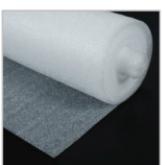
Palete

Poliester folija

Zaštitna folija sa
mehurićima

Polietilenska
pena

Čisti krpeni
papir

Tyvek rolna

Pamučna keper
traka

Lestve, mer-
devine

Kolica sa
policama

Znakovi
bezbednosti

Plastična tacna

Štap za merenje

Tube za postere

Plastične kutije
za mleko

Kako osigurati privremeni pokrivač/nadsteršnicu za izložene predmete i zbirke kulturne baštine?

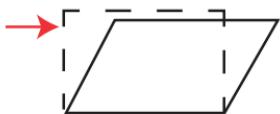
- 1 Izmerite dužinu i širinu gomile izloženih predmeta.
- 2 Nabavite vodootporni poklopac (prekrivač), poput cerade, čije su dimenzije veće od gomile predmeta koje ste izmerili. Ako ne možete pronaći materijal dovoljno veliki da pokrije površinu, spojite onoliko materijala koliko je potrebno zajedno sa jakom trakom osetljivom na pritisak kako biste stvorili željenu veličinu.
- 3 Pokrijte predmete i pričvrstite ga na zemlju pribijajući ga klinovima za šatore ili odmeravanjem teškim predmetima. Alternativno, šator se može podići, pružajući pokriće sa svih strana, ako to dozvoljavaju resursi.

Kako izgraditi privremeni okvir za prekrivač/nadstrešnicu?

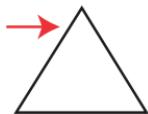
Ispod je nekoliko saveta za izgradnju privremenog okvira. Ne pokušavajte izraditi okvir bez stručnih inženjera, ako okvir mora podupirati teški krov.

Pričvršćivanje konstrukcije

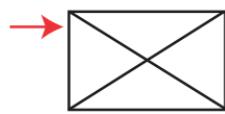
Okvir se sastoji od vertikalnih stubova, vodoravnih greda i dijagonalnih ograda za učvršćivanje okvira. Pravougaoni okviri se brzo iskrivljaju pod vodoravnim opterećenjima. Trouglaste strukture su mnogo otpornije. Jačanje pravougaone strukture ojačavanjem dijagonalnim elementima sprečiće izobličenja.

NE

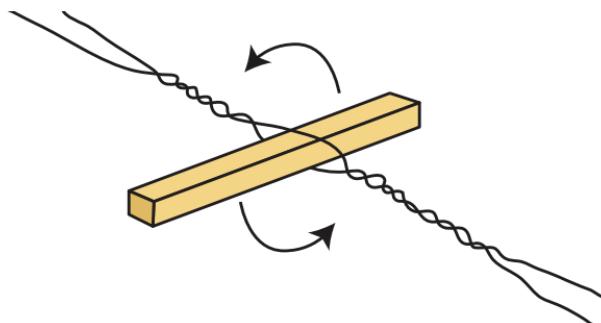
DA

DA

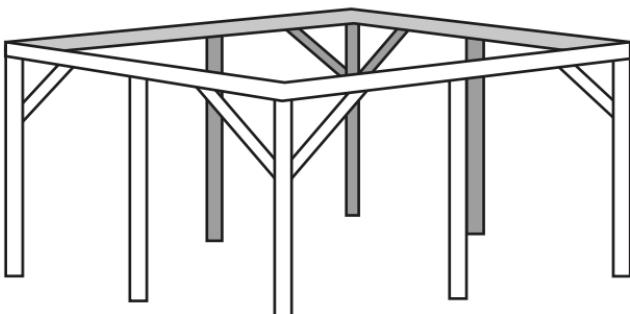
Crtež: J.Krete

Možete koristiti drvo, bambus ili žicu da ojačate strukturu dijagonalnim učvršćivanjem. Ako koristite žicu, trebate je uviti komadom drveta ili velikim ekserom/klinom kako biste povećali napetost. Štaviše, kada koristite žicu, morate pričvrstiti obe dijagonale zida (dok je kod upotrebe bambusa ili drveta dovoljno da se ojača dijagonala).

Crtež adaptiran prema: Međunarodna federacija društava Crvenog krsta i Crvenog polumeseca. (IFRC). n.d. Oprema za sklonište IFRC. Ženeva, IFRC

Ako korisite kruti element, jedan dijagonalni element biće dovoljan za potporu. Ako koristite žicu, nastojte da stegnete u smeru obe dijagonale. Konstrukciju možete postaviti pod uglom kako biste korisili manje drvene delove.

Crtež: J. Krete

Spajanje drvenih elemenata

- Drvo se najčešće spaja ekserima, klinovima ili šrafovima. Za ojačanje spojeva možete koristiti metalne trake ili gredice (metalne ploče prikovane sa obe strane spoja).
- Jedan klin ne sprečava uvrtanje zgoba. Bolje je koristiti dva ugaona klina, jer ugao sprečava lako vađenje klina.

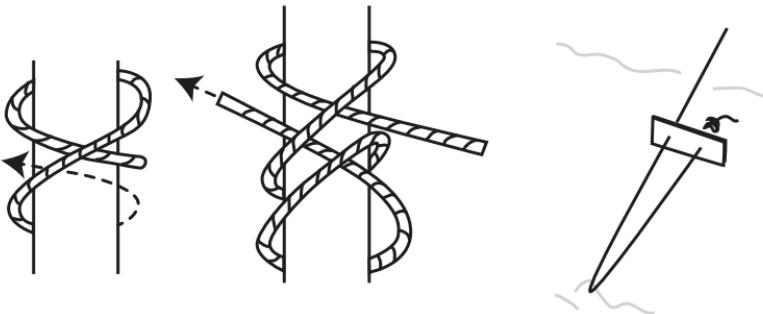
- U visoko korozivnom okruženju (na primer, u blizini okeana), koristite klinove ili klinove za spajanje elemenata. Trebaće vam ovde pomoći stolara.
- Također možete koristiti jaku pocičanu žicu ili uže za ogradu. Kada koristite prirodna vlakna, navlažite ih pre upotrebe, oni će se skupiti prilikom sušenja i zategnuti spoj.

Spajanje bambusovih elemenata

- Ako za izradu okvira koristite bambus, nemojte koristiti eksere. Koristite pocičanu žicu za ograde ili uže. Kada upotrebljavate prirodna vlakna, pokvasite ih pre upotrebe jer će se smanjiti tokom sušenja i zategnuti spoj.
- Veze treba postaviti između dva čvora, jer se bambus lako cepa na krajevima.

Sidrenje okvira

- Okvir možete pričvrstiti za zemlju pričvršćivanjem. Stabilnost sidra osigurava se snagom i napetošću korištenih užadi, a takođe i fiksnim elementom za koji je okvir usidren, poput koca, stabla ili stuba.
- Možete koristiti čvor sa dvostrukim karanfilićem za zatezanje užeta za sidrenje (levi i srednji crteži, dole) ili klizač za zatezanje na sidro (desni crtež, doe).

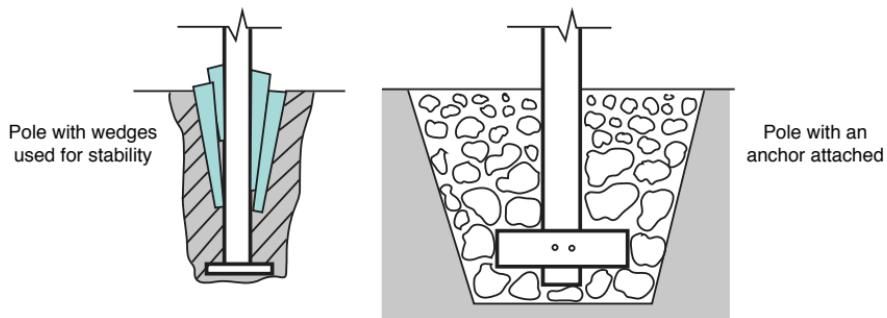

Crtež adaptiran prema: Međunarodna federacija društava Crvenog krsta i Crvenog pol- umeseca. (IFRC). n.d. Oprema za sklonište IFRC. Ženeva, IFRC.

- Proverite otpor postojećih elemenata pre nego što im pričvrstite okvir ili napravite novo sidro.
- Ako možete kopati zemlju, možete upotrebiti klin ili zakopati bilo koji predmet koji pruža otpor i povezati ga sa užetom ili žičanim trakama koje vire iz zemlje.
- Ako ne možete iskopati zemlju, možete upotrebiti bilo koji predmet koji je dovoljno težak, kao što su vreće sa peskom ili kante napunjene zemljom, peskom, kamenjem, krečom ili cementom, da usidrite užad.

Stubovi za stabilizaciju

- Stub možete stabilizovati iskopavanjem rupe u zemlji koja je duboka približno 50 cm. Zakopajte kraj stuba zbijanjem 10 cm zemlje oko njega. Ponavljajte postupak dok se rupa potpuno ne popuni i stub čvrsto stoji. Ako je dostupno, dodajte 5% kreča ili cementa u zemlju koju koristite da popunite rupu.
- Klinovi se mogu koristiti za poboljšanje stabilnosti stuba. Takođe možete dodati drveno sidro u podnožju da povećate njegovu površinu i spustite težište.

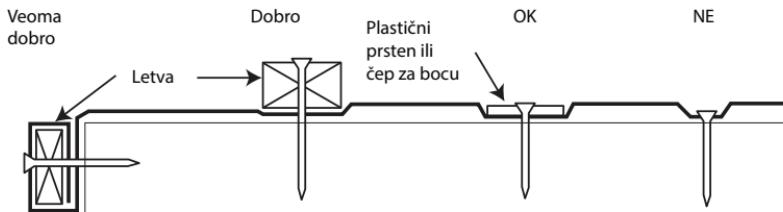
Crtež adaptiran prema: Međunarodna federacija društava Crvenog krsta i Crvenog polmeseca. (IFRC). n.d. Oprema za sklonište IFRC. Ženeva, IFRC.

- Ako ne možete kopati zemlju, možete oko stuba naslagati vreće sa peskom ili ih staviti u velike kante napunjene zemljom, peskom, kamenjem, krečom ili cementom.

Kako popraviti ceradu

- Ako cerada nema petlje/rupice i želite je pomoću konopa pričvrstiti na kolac ili klin, uzmite jedan kraj cerade i napravite čvor. Provucite uže kroz čvor. Alternativno, omotajte mali kamen u vanjski rub cerade. Zavežite konop oko njega i napravite čvor. Da biste izbegli kidanje cerade prilikom zakucavanja, trebali biste je namotati oko letve pre postavljanja kline ili upotrebiti plastični prsten ili čep za boce. Cerada prikovana bez zaštite brzo će se pocepati, pogotovo ako je nekvalitetna.
- Cerade treba čvrsto navući, poput kože bubnja, na okvir koji ima nagib ne veći od 30 stepeni, kako bi se izbeglo nakupljanje vode. Obratite pažnju i pazite da se voda ne odvodi na osetljivo područje, posebno ako koristite velike cerade, jer mogu skupiti veliku količinu vode.

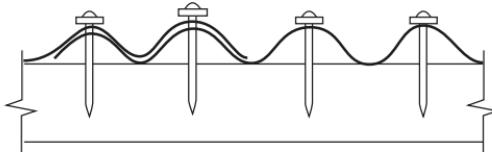
- Ceradu možete popraviti tako što ćete iskopati jarak, umetnuti kraj cerade i prekriti je zemljom. Kamen takođe možete umotati u ceradu pre nego što ga zakopate. Kamenje treba biti veće od šake kako bi se izbeglo kidanje.
- Ako želite spojiti cerade tako što ćete ih zaštititi, preklopite ceradu tako da konac prolazi kroz slojeve plastične folije.
- Uverite se da cerade nisu u kontaktu sa ukrašenim površinama bez sloja zaštite između njih. Imajte na umu da, ako nisu bezbedno pričvršćene, cerada se može oštetiti pri jakom vetrusu. U ovoj situaciji više nisu efikasni kao zaštitni uređaj i mogu oštetiti ukrase na spoljnoj površini.

Pazite da ne sprečite prozračivanje unutrašnjih prostora dok ih pokrivate. Prvo, jer nedostatak ventilacije može uticati na zaštićene elemente, posebno ako su vlažni. Drugo, jer će odgovarajući otvori za vazduh smanjiti rizik od (toga da pokrivač/cerada bude oduvan vетром) ispuhivanja poklopca. Važno je postaviti ventilacijske otvore odmah ispod privremenog krova - na primer, ostavljajući razmak od 10 cm između zidova i privremenog krova.

Učvršćivanje CGI / CGS listova

Da biste postigli hidroizolaciju talasastim pocinčanim gvožđem (CGI) ili čelikom (CGS), morate dva lista preklopiti sa dva talasa bočnom smjeru, a najmanje 15 cm u uzdužnom smeru i listove fiksirati velikim klinovima na vrhu vala.

Crtež adaptiran prema: Međunarodna federacija društava Crvenog krsta i Crvenog polumeseca. (IFCR). n.d. Oprema za sklonište IFCR. Ženeva, IFCR.

Međunarodno udruženje Crvenog krsta i Crvenog polumeseca (IFRC). n.d. *IFRC Alat za sklonište*. Ženeva, IFRC. Dosupno na: <https://perma.cc/RY5Z-DEU3>

Međunarodno udruženje Crvenog krsta i Crvenog polumeseca (IFRC). 2015. *IFRC-eov okvir od bambusa za privremena skloništa i krovove: tehničke specifikacije*. Ženeva, IFRC. Dosupno na: <https://perma.cc/S7YY-78MG>

Korak po korak vodič za izgradnju osnovnih drvenih potpora

Sledeći tekst daje opšte smernice za izgradnju različitih vrsta drvenih potpora za hitnu stabilizaciju građevinskog nasleđa. Međutim, kako biste se odlučili za najprikladniju vrstu potpore, posavetujte se sa građevinskim inženjerom koji se razume u lokalno nasleđe i njihove građevinske materijale.

Imajte na umu da je podupiranje u nuždi tehnika ojačavanja ugrađenih elemenata kada je građevina u opasnosti od urušavanja.

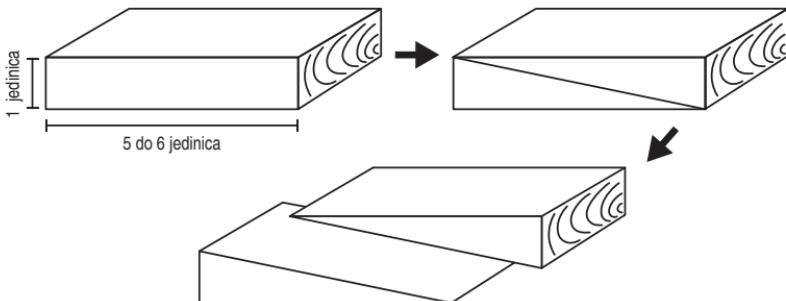
Za više informacija o toku rada koji je uključen u provođenje skraćivanja i drugih hitnih akcija stabilizacije, pogledajte Priručnik, stranice 108-115.

1 Klinovi

Klinovi se koriste za učvršćivanje drvenih ostataka čvrsto na konstrukciju koja se stabilizuje. Oni mogu pomoći u popunjavanju malih praznina između delova drvene obloge i olakšavanju gradnje podupirača. Evo detaljnog vodiča o tome kako ih koristiti.

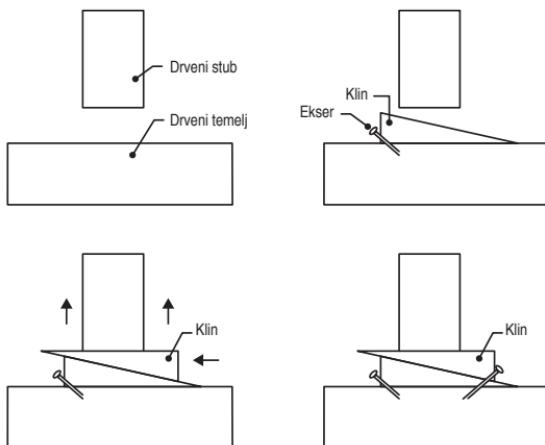
Potreban alat: testera, čekić

Korak 1: Uzmite komad drveta i izrežite ga na dva kлина:

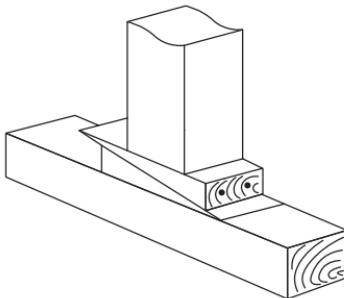
Crtež: Nelson Vila Puka

Korak 2: Postavite prvi klin u prazninu koju treba popuniti, a zatim ekserima sprečite klin da klizi. Stavite drugi klin u prazninu i čekićem kliznite po njemu dok ne ulegne čvrsto između ostalih komada drveta.

Crtež: Nelson Vila Puka

Korak 3: Pomoću eksera učvrstite drugi klin.

Crtež: Nelson Vila Puka

Veze zakivanjem

Pokušajte ostaviti minimalnu udaljenost od približno 3 cm između svakog eksera i 5 cm između eksera i kraja drvene građe. Klinovi bi trebali biti premazani kako bi se sprečila korozija.

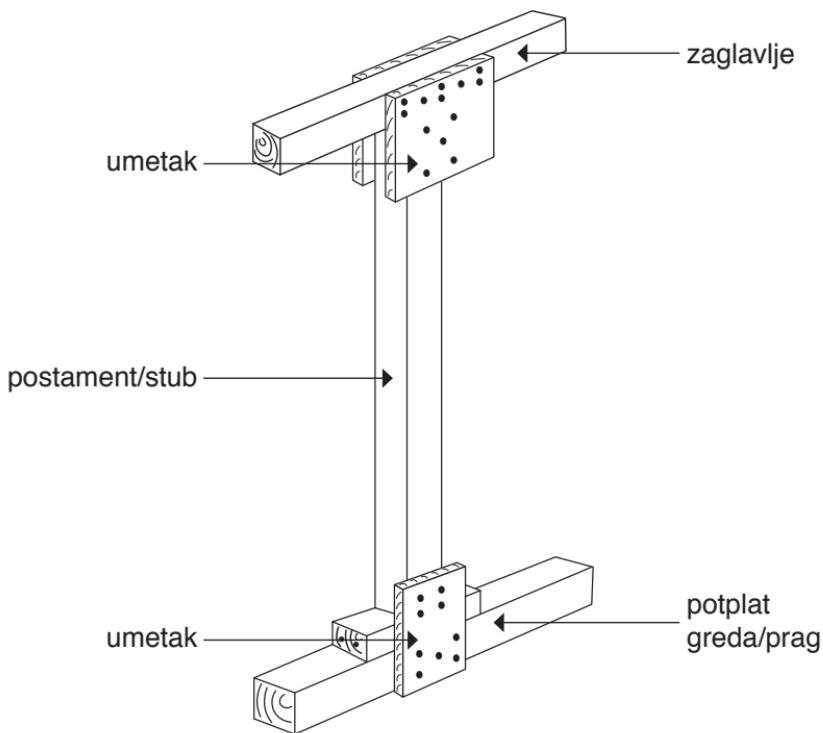
2 Osnovni vertikalni tip podupiranja 1

Potreban alat: testera, čekić

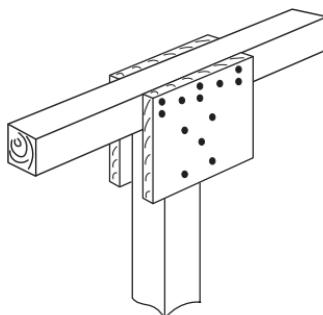
Dolje predstavljeno „T“ podupiranje privremeni je oslonac koja se može brzo instalirati, ali može postati nestabilan ako pod teretom nije dobro centriran. Trebao bi biti izgrađen sa idejom da će se koristiti privremeno, pre izgradnje stabilnijih podupirača, poput dvostrukog „T“ podupirača.

Crtež: Nelson Vila Puka

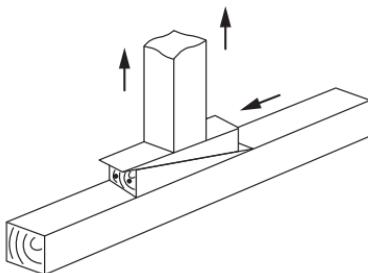
Korak 1: Pripremite sve drvene delove i očistite područje na koje želite postaviti potplat.

Korak 2: Zakucajte zaglavlje i spojite ih pomoću dve pločice, po jedna sa svake strane.

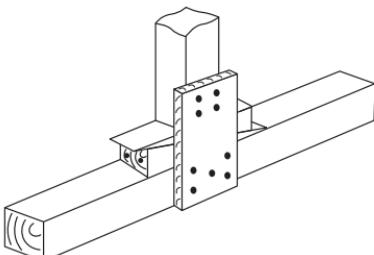
Crtež: Nelson Vila Puka

Korak 3: Postavite ploču potplate na tlo (možda ćete trebati postaviti daske između ploče potplate i zemlje, ako je tlo premekano) direktno ispod grede koju želite stabilizovati i na nju postavite prvi klin. Stavite ekser u potplatu da biste učvrstili klin. Postavite drugi klin na vrh prvog i postavite komad stuba/zaglavlja na vrh drugog klina. Zabijte drugi klin na mesto dok zaglavlje čvrsto ne dodirne gredu koju želite stabilizovati. Postavite ekser kako biste sprečili klizanje drugog klina.

Crtež: Nelson Vila Puka

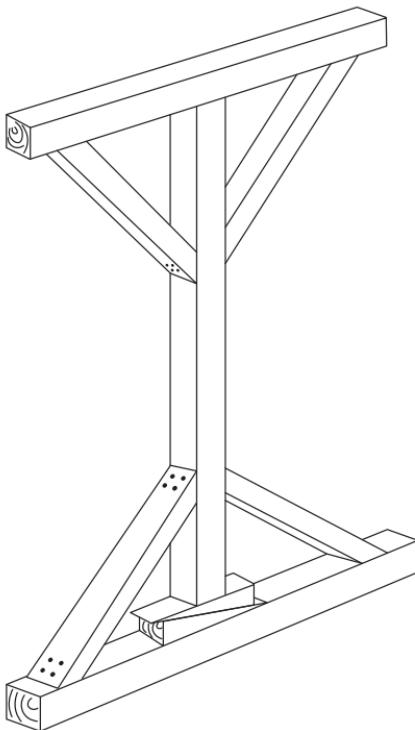
Korak 4: Završite postavljanjem umetka za povezivanje stuba i ploče potplata

Crtež: Nelson Vila Puka

3 Osnovni vertikalni tip podupirača 2

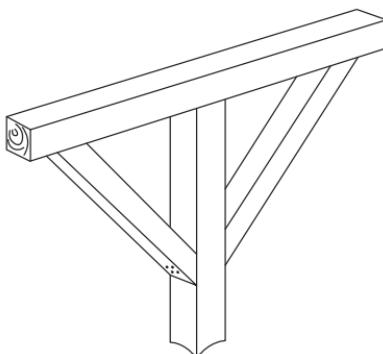
Dole predstavljen vertikalni podupirač takođe je privremen i može se brzo instalirati, ali može postati nestabilan ako nije dobro centriran pod teretom. Trebao bi biti izgrađen pre izgradnje stabilnijih podupirača.

Crtež: Nelson Vila Puka

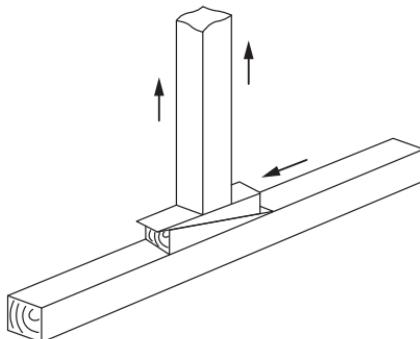
Korak 1: Pripremite sve drvene delove i očistite područje na koje želite postaviti potplat.

Korak 2: Zakucajte zaglavlje i vertikalni stub zajedno. Zakucajte dva dijagonalna stuba za zaglavlje i vertikalni stub, po jedan sa svake strane.

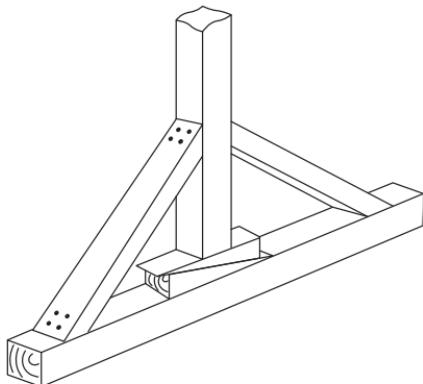
Crtež: Nelson Vila Puka

Korak 3: Postavite ploču potplate na zemlju (možda ćete trebati postaviti daske između ploče sa potplatom i zemlje ako je tlo premekano) direktno ispod grede koju želite stabilizovati i na nju postavite prvi klin. Stavite ekser u potplat da biste učvrstili klin. Postavite drugi klin na vrh prvog i postavite komad stuba/zaglavlja na vrh drugog kлина. Zabijte drugi klin na mesto dok zaglavlje čvrsto ne dodirne gredu koju želite stabilizovati. Postavite ekser kako biste sprečili klizanje drugog kлина.

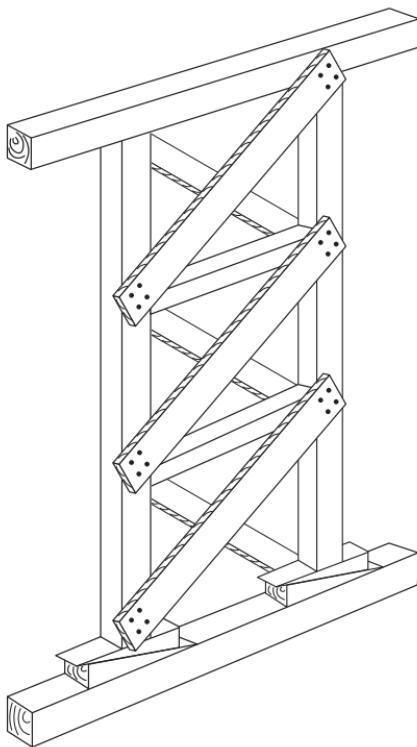
Crtež: Nelson Vila Puka

Korak 4: Završite postavljanjem dva dijagonalna stuba da biste povezali vertikalni stub i ploču potplate

Crtež: Nelson Vila Puka

U zavisnosti od prirode hitne situacije, vrste oštećenja i raspoloživih materijala, mogu se koristiti i drugi tipovi vertikalnih podupirača. Sledеći crtež ilustruje primer.

Crtež: Nelson Vila Puka

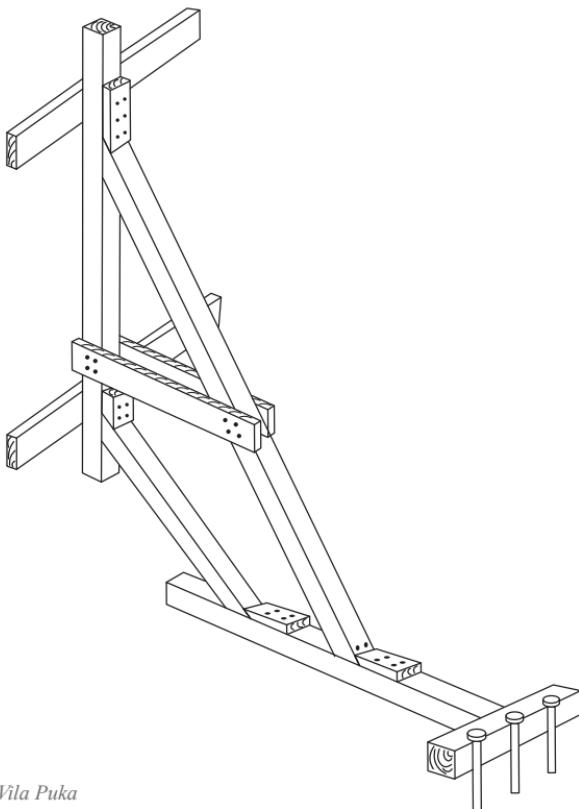
4 Osnovni (kosi)podupirači grabulja

Grabulja (kosi) podupirač prikazan dole sa leve strane je flying shore (privremeni podupirač): privremen je i koristi se za omogućavanje sigurnog uklanjanja ostataka nagomilanih pri dnu zida.

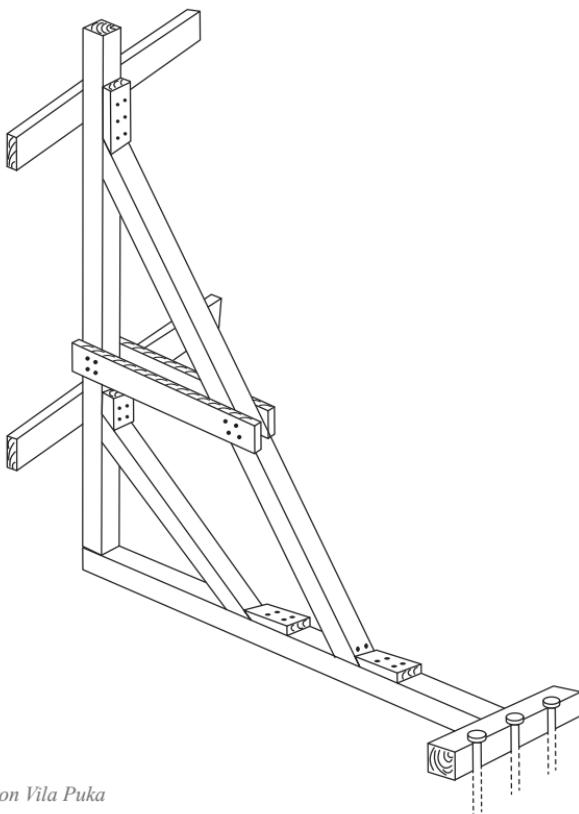
Zidnu ploču treba pričvrstiti za zid bušilicom (ako se radi o zidanom zidu) ili ekserima (ako je drveni zid). Ako je zid ukrašen, pobrinite se da imate (osigurajte) izolacijski sloj, kao na stranici 114 Priručnika.

Zidnu ploču nije potrebno učvršćivati ako vrh zidne ploče može podneti izvijanje zida, ne oslanjajući se na trenje.

Ako u podnožju zida nema prepreka, može se koristiti i grabulja (kosi) podupirač prikazan na stranici 87.

Crtež: Nelson Vila Puka

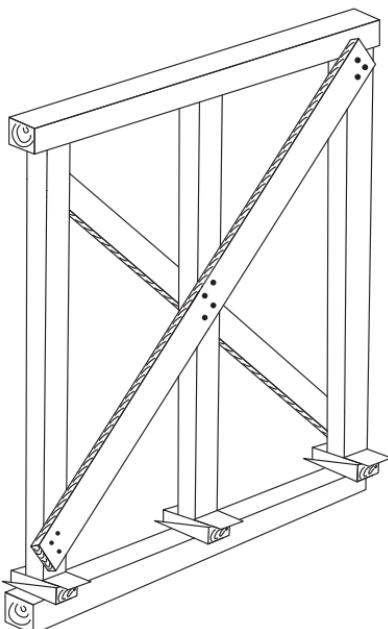
Crtež: Nelson Vila Puka

Potreban alat: Čekić, testera i bušilica ako planirate da pričvrstite nosač (kosi) na zid pomoću ankera za bušenje ili jednog ankera.

5 Potpora za vrata ili prozor tip 1

Ova potpora se koristi za stabilizaciju otvora u slučajevima kada su oštećeni okviri vrata ili prozora.

Potreban alat: testera, čekić

Crtež: Nelson Vila Puka

Korak 1: Pripremite sve drvene delove i očistite okvir otvora koji se podupire.

Korak 2: Na jednom kraju instalirajte potplat sa klinovima i istovremeno ih tapkajte dok potplat ne bude čvrsto stegnut. Potplat treba biti što je moguće više poravnat. Koristite podloške po potrebi ispod ploče potplata.

Korak 3: Instalirajte zaglavlje sa setom klinova na suprotni kraj potplata i istovremeno ih tapkajte dok zaglavlje ne zategne. Zaglavlje treba biti što je više moguće poravnato. Koristite podloške po potrebi iznad zaglavlja.

Korak 4: Instalirajte levi stub ispod klinaste strane zaglavlja i uz stranu otvora, sa setom klinova između stuba i potplata.

Korak 5: Instalirajte desni stub sa setom klinova između stuba i potplata.

Korak 6: Instalirajte srednji stub, sa setom klinova između stuba i potplata.

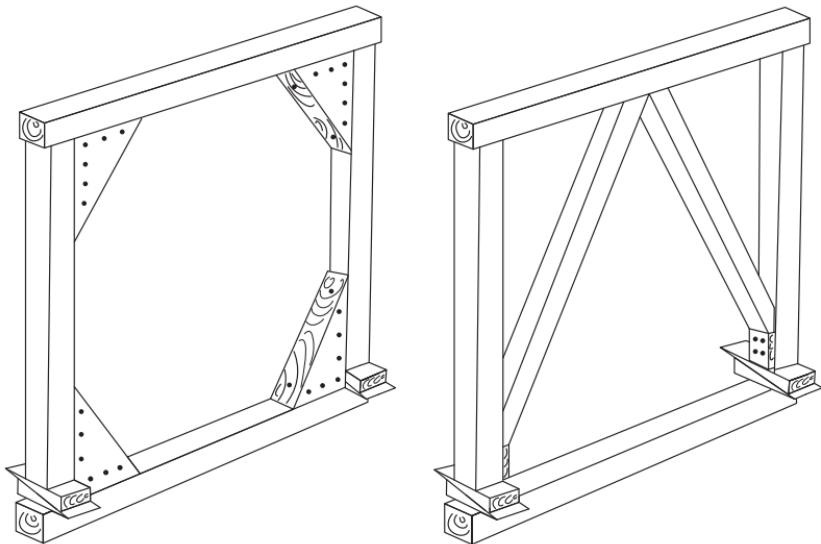
Korak 7: Pritegnite set klinova.

Korak 8: Zakucajte dve dijagonalne daske.

6 Potpora prozora ili vrata tip 2 i 3

Ove vrste potpore se koriste za stabilizaciju otvora u slučajevima kada su oštećeni okvirni vrata ili prozora, a potrebno je pristupiti unutrašnjosti.

Potreban alat: testera, čekić

Crtež: Nelson Vila Puka

Saveti za izgradnju podupirača

- Koristite drvo dužine koja nije više od 25 puta veća od njegove širine, tako da je otporno na savijanje, a rizik od izvijanja manji.
- Klinovi su osetljivi komadi; koristite drvo koje ne sadrži čvorove ili kvarove i koje je dovoljno suvo da se spreči izobličenje.
- Uvek treba pričvrstiti zidnu ploču na zid kako biste sprečili bilo kakvo klizanje podupirača. Ne oslanjajte se na puko trenje.
- Zidne ploče treba produžiti što je više moguće duž oštećenog zida i ako je moguće, da sežu sve do zemlje.
- Vreće sa peskom možete postaviti između zida i zidne ploče kako biste poboljšali kontakt između njih, na primer, ako površina zida nije ravna.
- Kad god možete, izbegavajte podupiranje zida sa dekorisanom površinom. Ako to ne možete izbeći, možete staviti muslin i penu između zida i ploče zida. Kada definišete veličinu zidne ploče, imajte na umu da zidnu ploču morate pričvrstiti na zid.
- U slučaju lokalnog kolapsa na dnu zida, vrećicama sa peskom možete popuniti rupu i pružiti privremenu potporu.

Odeljenje državne bezbednosti.. 2011 *Terenski vodič za izradu tehnika stabilizacije i podupiranja*. Vošington Di Si, Odeljenje za unutrašnju bezbednost, SAD.

Dosupno na: <https://perma.cc/ZN3R-NRWU>

Nacionalna vatrogasna služba-Studijski univerzitet u Udinu. 2011. Improvizovani ručni radovi, Tehnička hitna intervencija u slučaju zemljotresa, Rim, Ministarstvo unutrašnjih poslova.

Dostupno na (na italijanskom): <https://perma.cc/AP8A-22L2>

Grimaz,S; Kavriaiai, M; Manino, E; Munaro, L; Belici, M; Bolonjeze, C; Kaćolai,M; Dodoriko, A; Majolo, A; Pontićeli, L; Baraca, F; Malizan, P & Moreti, A. 2010. *Vademekum, STOP, Obrasci za potporu i operativne procedure za podršku zgradama oštećenim u zemljotresu*, Rim, Ministarsvo unutrašnjih poslova-Italijanska vatrogasna služba.

Dosupno na: <https://perma.cc/62JX-UGLP>

SAD-ov Vojni korpus inženjera. 2013. *Operativni vodič za urbanu potragu i spašavanje*. Vošington Di Si, SAD-ovo Odjeljenje odbrane.

Dosupno na: <https://perma.cc/H6NA-WBRY>

Saveti za sušenje nepokretne i in situ kulturne baštine

- Izbegavajte upotrebu vode pod visokim pritiskom prilikom čišćenja površina. Pritisak može prouzrokovati dodatnu štetu krhkim materijalima i proširiti štetne mikroorganizme. Koristite plastične alate i tekuću čistu vodu za pranje blata i ostataka sa površina. Alati od plastike uzrokuju manje oštećenja od metalnih.
- Mehanički ventilatori se mogu koristiti za ubrzavanje procesa sušenja, ali oni nisu zamena za otvaranje vrata i prozora, što je neophodno zbog vlage iz zgrade .
- Ne koristite plinske grejače jer proizvode vodenu paru.
- Imajte na umu da temperature iznad 18 ° C mogu potaknuti rast plesni.
- Izbegavajte upotrebu agresivnih odvlaživača zraka u starim zgradama. Ako se ove kontrole koriste pravilno, mogu pružiti blage uslove sušenja.

Za dekorisane površine

- Pre dodirivanja dekorisanih površina potražite savet ili osigurajte prisustvo obučenog konzervatora freski ili mozaika.
- Pokušajte odvoditi vodu sa dekorisane površine. Pazite se nepropusnih podova koji sprečavaju odvod vode kroz pod i ubrzavaju prenos vode u zid.
- Ako je zid ukrašen samo sa jedne strane, pokušajte izvući vodu kroz nedekorisanu stranu. Usporite sušenje na dekorisanoj strani pomoću cerade. Izbegavajte direktni kontakt sa ukrašenom površinom korišćenjem neuštirkanog neobojenog muslina ili belog pamučnog čaršava.
- Ako primetite kako se na površini razvija fini, beli prah, to je često znak migracije soli. Dokumentujte lokacije i zatražite pomoć od konzervatora da je ukloni. Soli koje kristaliziraju na površini možete četkom na suvo četkat, jer to sprečava njihovo ponovno otapanje i upijanje u zid.

Materijali i oprema za hitnu stabilizaciju konstrukcija i zaštitu dekorativnih elemenata na licu mesta

- Drveni stubovi ili bambus za izgradnju privremenog okvira
- Cerade: debele, tkane i presvučene cerade bolje se drže u vanjskim uslovima. Ako je moguće, upotrebite bele cerade kako biste sprečili prekomerni porast temperature, te cerade sa prethodno probijenim ojačanim trakama kako biste izbegli kidanje.
- Talasasti limovi od pocinčanog gvožđa ili čelika (CGI / CGS): čuvajte se nekvalitetnih CGI / CGS ploča, jer se one vrlo brzo kvarе. Ploče minimalne debljine 0,3 mm obično traju nekoliko godina.
- Ekseri, posebno ekseri široke glave za pričvršćivanje CGI / CGS ploča
- Čekići, testere, šrafovi, šrafcigeri, dleta za drvo i vijci
- Merne trake, visak i libele
- Žica: Jaka pocinkovana žica za ogradu može se koristiti za pričvršćivanje bambusa i cerada ili za podupiranje okvira.
- Metalna traka ili metalne ploče za vezivanje komada drveta
- Konopac od prirodnih vlakana za pričvršćivanje bambusa i cerade ili za učvršćivanje okvira
- Klinovi i kočići za sidrenje okvira ili pričvršćivanje cerade
- Kamenje i vreće sa peskom: za sidrenje okvira ili pričvršćivanje cerade
- Lopate i pijuci: u slučaju da treba da iskopate rupu za pričvršćivanje okvira ili za pričvršćivanje cerada
- Lopatice ili kašike za sidrenje stubova, u slučaju da ne možete da iskopate rupu
- Cement ili kreč: oni mogu pomoći da se stubovi čvrsto učvrste

- Drveni klinovi: oni mogu pomoći u stabilizaciji stuba
- Plastični prstenovi, čepovi za boce i male drvene daske za pričvršćivanje cerade na okvir
- Materijal za šivenje (igle i kanapi) ili jaka lepljiva traka (vodootporna, podložena i osjetljiva na pritisak) za spajanje nekoliko cerada

Za sušenje mokrih konstrukcija

- Žičana mreža ili perforirane ploče osiguravaju otvore bez sprečavanja strujanja vazduha
- Lopate, metle i kolica za uklanjanje blata i ostataka. Odaberite plastične lopate i metle, gde je to moguće, jer uzrokuju manje štete od metalnih.
- Pumpe ili kante za uklanjanje zaglavljene vode
- Plastične četke i tekuća čista voda za pranje blata i ostataka sa površina
- Merač vlage ili multimetar za merenje vlage u zidovima
- Mehanički ventilatori za ubrzavanje procesa sušenja
- Mogu se koristiti grejači, ali nikada nemojte koristiti plinske grejače jer proizvode vodenu paru. Imajte na umu da temperature iznad 18 ° C mogu takođe potaknuti rast plesni.
- Odvlaživači zraka sa rashladnim sredstvom i sredstvom za sušenje koji se mogu kontrolisati pomoću hidrostata kako bi se osigurali nežni uslovi sušenja. Izbegavajte korištenje agresivnih odvlaživača vazduha u starim zgradama.
- Cerada može pomoći u kontroli sušenja ukrašene površine. Sprečite direktni kontakt sa ukrašenom površinom neštirkanim muslinom ili belim čaršafom.

Za osnovno podupiranje

- Čekići, testere, šrafovi, šrafcigeri, dleta i šrafovi za drvo
- Merne trake, visak i libele
- Stubovi i daske dobrog kvaliteta (na primer Daglas jela ili Južni bor)
- Ekseri: 8d (prečnik: 3,5 mm; dužina: 5 cm) i 16d (prečnik: 3,7 mm; dužina: 8 cm)

- Standardni metalni podupirači podešivi po visini
- Vreće sa peskom, guma ili pena (na primer, polietilenska pena, koja se obično prodaje pod nazivom „Ethafoam“) za zaštitu površina ili za poboljšanje kontakta između zidne ploče i zida.
- Neštirkani i nebeljeni muslin ili beli pamuk za zaštitu površina od ogrebotina

Za vezivanje konstrukcije sigurnosnim pojasevima

- Sintetički kaiševi sa drškastim čepovima (minimalno 2 mm debljine i 50 mm - 75 mm širine)
- Čelične ploče za postavljanje između pojasa i zida/stuba za širenje tereta
- Drvene daske (približno 3 cm debljine) za postavljanje između čelične ploče i zida/stuba
- Guma ili pena (na primer polietilenska pena, koja se obično prodaje kao ‘Ethafoam’) mogu dodatno zaštititi površine i poboljšati kontakt između drvene daske i zida.
- Neštirkani i nebeljeni muslin ili beli pamuk za zaštitu dekorisanih površina od ogrebotina

Potrošni materijal i oprema za in situ zaštitu dekorisanih površina

- Cerada za zaštitu površina od vode
- Vreće sa peskom za zatrpanjvanje dekorisanih površina i zaštitu od udaraca (pazite da vreće sa peskom ne zadržavaju vlagu)
- Guma ili pena (na primer polietilenska pena, koja se obično prodaje kao „Etafoam“) za poboljšanje kontakta između površine i drva ili čeličnih ploča
- Neštirkani i nebeljeni muslin ili beli pamuk za zaštitu dekorisanih površina od ogrebotina
- Drvene ili čelične ploče za raspoređivanje tereta, u slučaju da se dekorativna površina treba podupreti (pod, plafon, zid, stubovi, itd.)

Drvni stubovi

Metar za merenje
vlažnosti

Visinski podupirači

CGI/CGS talasaste
ploče

Gvozdana mreža
(sitna)

Gvozdana mreža
(gruba)

Drvni klinovi

Klinovi i kolci

Lopate i krampe

Vaser vaga

Metalna traka

Sintetički kaiševi sa
drškama

Visak

Drvne daske

REFERENCE

Korak 2: Procena rizika i štete na licu mesta nakon vanredne situacije

BC Housing. 2018. *Rapid Damage Assessment*. Burnaby, BC Housing. Dosupno na: <https://www.bchousing.org/about/rapid-damage-assessment> [Pristupljeno 18 Februara 2018].

Trajni link: <https://perma.cc/686P-5JFE>

Connecticut Technology Transfer Center. 2010. *Protective Equipment for Workers in Hurricane Flood Response*. Connecticut, School of Engineering, University of Connecticut. Dosupno na: <https://www.t2center.uconn.edu/pdfs/SAFETY%20BRIEF%202010-7.pdf> [Pristupljeno 9 Februara 2018].

Trajni link: <https://perma.cc/LG2T-FTDZ>

Heritage Collections Council. 1998e. *reCollections: Caring for Collections Across Australia – Managing People*. Canberra, Heritage Collections Council. Dosupno na: https://aiccm.org.au/sites/default/files/docs/reCollections/5_managing_people.pdf [Pristupljeno 18 Februara 2018].

Trajni link: <https://perma.cc/RR45-BJDW>

Korak 3: Bezbednost i stabilizacija

Australian Institute for the Conservation of Cultural Material. 2017. *Visual Glossary*. Canberra, Australian Institute for the Conservation of Cultural Material. Dosupno na: <https://aiccm.org.au/conservation/visual-glossary> [Pristupljeno 22 Februara 2018].

Trajni link: <https://perma.cc/4P8N-5GBP>

Australia International Council on Monuments and Sites (ICOMOS). 2013. *The Burra Charter: The Australia ICOMOS Charter for Places of Cultural Significance, 2013*. Burwood, ICOMOS. Dosupno na: <http://australia.icomos.org/wp-content/uploads/The-Burra-Charter-2013-Adopted-31.10.2013.pdf> [Pristupljeno 21 June 2017].

Trajni link: <https://perma.cc/ULL9-UY9U>

Australian War Memorial. n.d. *Conservation advice: Cleaning Soot Damaged Objects*. Canberra, The Australian War Memorial. Dosupno na: <https://www.awm.gov.au/about/our-work/projects/soot> [Pristupljeno 18 Februara 2018].

Trajni link: <https://perma.cc/Q38H-G6KT>

Canadian Conservation Institute. 2007. Vacuum Freeze-drying Archaeological Artifacts. *Canadian Conservation Institute (CCI) Notes* 4/2. Ottawa, Minister of Public Works and Government Canada. Dosupno na: <https://www.canada.ca/en/conservation-institute/services/conservation-preservation-publications/canadian-conservation-institute-notes/vacuum-freeze-drying-archaeological-artifacts.html> [Pristupljen 12 Oktobra 2017].

Trajni link: <https://perma.cc/QRP8-LYKA>

Canadian Conservation Institute. 2017. *Agents of Deterioration*. Ottawa, Minister of Public Works and Government Canada, Ottawa. Dosupno na: <https://www.canada.ca/en/conservation-institute/services/agents-deterioration.html> [Pristupljen 22 Februara 2018].

Trajni link: <https://perma.cc/S65F-KNA5>

Canadian Conservation Institute. 2017. *Care of Objects and Collections*. Ottawa, Minister of Public Works and Government. Dosupno na: <https://www.canada.ca/en/conservation-institute/services/care-objects.html> [Pristupljen 22 Februara 2018].

Trajni link: <https://perma.cc/ZDG8-Y4UU>

Corpo Nazionale dei Vigili del Fuoco – Università degli Studi di Udine. 2011. *Manuale Opere Provvisionali, l'intervento tecnico urgente in emergenza sismica*. Rome, Ministero dell'Interno. Available (in Italian) at: <http://www.vigilfuoco.it/allegati/STOP/ManualeSTOP.pdf> [Pristupljen 24 Oktobra 2017].

Trajni link: <https://perma.cc/AP8A-22L2>

Department of Homeland Security Federal Emergency Management Agency (FEMA). 2009. *FEMA National US&R Response System Structural Collapse Technician Module 2a Shoring Basics*. Washington, DC, FEMA. Dosupno na: <https://www.fema.gov/pdf/emergency/usr/module2a.pdf> [Pristupljen 29 April 2018].

Trajni link: <https://perma.cc/WF28-Q5QU>

Department of Homeland Security Federal Emergency Management Agency (FEMA). 2018. *Reclaiming Precious Heirlooms From Flood Waters*. Washington, DC, U.S. Department of Homeland Security. Dosupno na: <https://www.fema.gov/news-release/2003/09/23/reclaiming-precious-heirlooms-flood-waters> [Pristupljen 18 Februara 2018].

Trajni link: <https://perma.cc/XY64-GPM6>

Department of Homeland Security Science and Technology Directorate, Infrastructure Protection and Disaster Management Division. 2011. *Field guide for Building Stabilization and Shoring Techniques*. Washington, DC, U.S. Department of Homeland Security. Dosupno na: <https://www.dhs.gov/xlibrary/assets/st/st-120108-final-shoring-guidebook.pdf> [Pristupljeno 24 Oktobra 2017].

Trajni link: <https://perma.cc/ZN3R-NRWU>

Grimaz, S., Cavriai, M., Mannino, E., Munaro, L., Bellizzi, M., Bolognese, C., Caciolai, M., D'Odorico, A., Maiolo, A., Ponticelli, L., Barazza, F., Malisan, P. & Moretti, A. 2010. *Vademecum, STOP, Shoring Templates and Operating Procedures for the Support of Buildings damaged by Earthquakes*. Rome, Ministry of Interior – Italian Fire Service. Dosupno na: http://sprint.uniud.it/sites/default/files/Vademecum_STOP_eng_0.pdf [Pristupljeno 24 Oktobra 2017].

Trajni link: <https://perma.cc/62JX-UGLP>

Heritage Collections Council. 1998a. *reCollections: Caring for Collections Across Australia – Caring for Cultural Material 1*. Canberra, Heritage Collections Council. Dosupno na: https://aiccm.org.au/sites/default/files/docs/reCollections/1_caring_for_cultural_material_1.pdf [Pristupljeno 18 Februara 2018].

Trajni link: <https://perma.cc/9DS2-DRPA>

Heritage Collections Council. 1998b. *reCollections: Caring for Collections Across Australia – Caring for Cultural Material 2*. Canberra, Heritage Collections Council. Dosupno na: https://aiccm.org.au/sites/default/files/docs/reCollections/2_caring_for_cultural_material_2.pdf [Pristupljeno 18 Februara 2018].

Trajni link: <https://perma.cc/49CQ-QVUV>

Heritage Collections Council. 1998d. *reCollections: Caring for Collections Across Australia – Managing Collections*. Canberra, Heritage Collections Council. Dosupno na: https://aiccm.org.au/sites/default/files/docs/reCollections/4_managing_collections.pdf [Pristupljeno 18 Februara 2018].

Trajni link: <https://perma.cc/5NAY-J562>

Heritage Collections Council. 1998f. *reCollections, Caring for Collections Across Australia – Handling, Transportation, Storage and Display*. Canberra, Heritage Collections Council. Dosupno na: https://aiccm.org.au/sites/default/files/docs/reCollections/6_htsd.pdf [Pristupljeno 18 Februara 2018].

Trajni link: <https://perma.cc/5XRJ-U9R3>

Historic England. 2015. *Flooding and Historic Buildings*. Swindon, Historic England. Dosupno na: <https://content.historicengland.org.uk/images-books/publications/flooding-and-historic-buildings-2edrev/heag017-flooding-and-historic-buildings.pdf> [Pristupljeno 18 Februara 2018].

Trajni link: <https://perma.cc/M66M-3E8L>

International Federation of Red Cross and Red Crescent Societies. n.d. *The IFRC Shelter Kit*. Geneva, International Federation of Red Cross and Red Crescent Societies. Dosupno na: <http://www.ifrc.org/PageFiles/95526/publications/D.03.a.07.%20IFRC%20shelter-kit-guidelines-EN-LR.pdf> [Pristupljeno 18 Februara 2018].

Trajni link: <https://perma.cc/RY5Z-DEU3>

International Federation of Red Cross and Red Crescent Societies. 2015. *IFRC bamboo frame for emergency shelters and emergency roofs – Technical sheets*. Geneva, International Federation of Red Cross and Red Crescent Societies. Dosupno na: <http://www.ifrc.org/Global/Documents/Secretariat/Shelter/IFRC-bamboo-frame-A4-FINAL-EN-2015.pdf> [Pristupljeno 18 Februara 2018].

Trajni link: <https://perma.cc/S7YY-78MG>

Levitán, A. 1993. Emergency Treatment for Water-Soaked Furniture and Wooden Objects. *National Parks Service Conserve O Gram*, 7(7). Washington, DC, U.S. Department of the Interior. Dosupno na: <https://www.nps.gov/museum/publications/conserveogram/07-07.pdf> [Pristupljeno 18 Februara 2018].

Trajni link: <https://perma.cc/4J9T-SFVZ>

McCord, M., & Stone, T. 2002. Deterioration of Collections. *Generation 2: Education and Support Materials*. ICCROM unpublished material. Rome.

Russell, R. & Winkworth, K. 2009. *Significance 2.0: A guide to assessing the significance of collections*. Canberra, Collections Council of Australia Ltd. Dosupno na: <https://www.arts.gov.au/sites/g/files/net1761/f/significance-2.0.pdf> [Pristupljeno 18 Februara 2018].

Trajni link: <https://perma.cc/GJ8G-ERAN>

State Library of Queensland. 2014a. *Caring for your collections: Salvaging water-damaged collections*. Brisbane, Queensland Government. Dosupno na: http://www.slq.qld.gov.au/_data/assets/pdf_file/0005/128984/Caring-for-your-collections-Salvaging-water-damaged-collections.pdf [Pristupljeno 18 Februara 2018].

Trajni link: <https://perma.cc/8V9X-YFNS>

State Library of Queensland. 2014b. *Caring for your collections: Freezing water-damaged and insect infested collections*. Brisbane, Queensland Government. Dosupno na: http://www.slq.qld.gov.au/_data/assets/pdf_file/0004/128983/Caring-for-your-collections-Freezing-water-damaged-and-insect-infested-collections.pdf [Pristupljeno 18 Februara 2018].

Trajni link: <https://perma.cc/V6KB-XKZL>

Tandon, A. 2016. *Endangered Heritage: Emergency Evacuation of Heritage Collections*. Paris, UNESCO & Rome, ICCROM. Dosupno na: https://www.iccrom.org/wp-content/uploads/Endangered-Heritage_INTERACTIVE.pdf [Pristupljeno 14 Februara 2018].

Trajni link: <https://perma.cc/7J4C-TJDK>

United States Army Corps of Engineers. 2013. *Urban Search & Rescue Shoring Operations Guide*. Washington, DC, United States Department of Defence. Dosupno na: <http://www.disasterengineer.org/LinkClick.aspx?fileticket=qYQCrKHi2k%3D&tqid=57&mid=394> [Pristupljeno 14 July 2018].

Trajni link: <https://perma.cc/H6NA-WBRY>

Van Balen, K. 2008. The Nara Grid: An evaluation Scheme Based on the Nara Document on Authenticity. *APT Bulletin*, 39(2/3): 39–45. Dosupno na: <http://orcp.hustoj.com/wp-content/uploads/2016/01/2008-The-Nara-Grid-An-Evaluation-Scheme-Based-on-the-Nara-Document-on-Authenticity.pdf> [Pristupljeno 17 January 2018].

Trajni link: <https://perma.cc/DL8A-E32V>

#culturecannotwait

Prince Claus Fund for
Culture and Development

Herengracht 603
1017 CE Amsterdam
Holandë
+31 20 3449 160
www.princeclausfund.org

Rr. "Nezir Gashi", nr.38,
Prishtinë, Kosovë*
+381 38 754 866
www.chwbkosova.org
Kralja Tvrta 7, Sarajevo
71000, Bosnia and
Herzegovina

Via di San Michele 13
00153 Romë
Itali
+39 06585531
www.iccrom.org

ICCROM, Prince Claus Fund, Cultural Heritage Without Borders, 2023

ISBN 978-92-9077-332-0
CHwB Kosovo* ISBN 9789951895781

Štampanje i prevod ove publikacije omogućeno je zahvaljujući
velikodušnosti Princ Klaus Fonda i CER.

ISBN 978-92-9077-332-0

A standard linear barcode representing the ISBN 978-92-9077-332-0.

9 789290 773320 >

ISBN 978-9951-8957-8-1

A standard linear barcode representing the ISBN 978-9951-8957-8-1.

9 789951 895781

2015-2016
Yearbook
Volume 10

2015-2016
Yearbook
Volume 10